

واکاوی پیامدهای طوفان الاقصی بر امنیت ملی رژیم صهیونیستی

امیررضا مقومی^۱

پذیرش مقاله: ۱۴۰۳/۰۳/۰۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۱/۱۴

چکیده

«طوفان الاقصی» گسترده‌ترین، مهم‌ترین و پرثمرترین عملیات گروه‌های فلسطینی علیه رژیم صهیونیستی در ۷۵ سال اخیر است. این عملیات علاوه بر معادلات امنیتی منطقه شامات، معماری امنیتی و سیاسی منطقه غرب آسیا را متحول کرد. بر همین اساس، مقاله حاضر به روش توصیفی-تحلیلی و با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و اسنادی خواستار پاسخ به این سؤال است که عملیات طوفان الاقصی چه پیامدهایی بر امنیت ملی رژیم صهیونیستی داشته است؟ فرضیه به این قرار است که عملیات گروه‌های فلسطینی در هفت اکتبر ۲۰۲۳م، پیامدهای منفی برای امنیت ملی رژیم صهیونیستی در ابعاد نظامی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی داشته است. یافته‌ها نشان می‌دهد عملیات هفت اکتبر، نه تنها تبعات داخلی و منطقه‌ای برای رژیم صهیونیستی داشته، بلکه امنیت ملی این رژیم را در عرصه بین‌المللی نیز تهدید کرده است. عواملی از قبیل: ناکارآمدی دستگاه‌های اطلاعاتی رژیم صهیونیستی، عدم تحقق دکترین نظامی رژیم صهیونیستی، معضلات داخلی، چالش‌های اقتصادی و آسیب‌های حوزه سیاست خارجی پس از عملیات طوفان الاقصی، ارکان امنیت ملی رژیم صهیونیستی را در ابعاد گوناگون تحت‌الشعاع قرار داده است. این ناامنی در آینده چالش‌های بنیادین و طولانی‌مدتی برای این رژیم به وجود خواهد آورد.

واژگان کلیدی: طوفان الاقصی، رژیم صهیونیستی، محور مقاومت، امنیت ملی، فلسطین.

۱. مقدمه

عملیات هفت اکتبر ۲۰۲۳م. اولین اقدام برای حمله نظامی به رژیم صهیونیستی نبوده و اقدام نظامی علیه این رژیم دارای سابقه تاریخی است؛ اما «عملیات طوفان الاقصی» به لحاظ قدرت و پیش‌بینی‌ناپذیری برای دستگاه‌های اطلاعاتی رژیم صهیونیستی (موساد، امان و شاباک) بی‌سابقه بود. سال‌های طولانی، رژیم صهیونیستی مورد حمله زمینی طرف مقابل قرار نگرفته بود و عمده درگیری‌ها با گروه‌های فلسطینی در حملات راکتی و موشکی خلاصه می‌شد. عملیات طوفان الاقصی تمامی این موارد را تغییر داد؛ به گونه‌ای که رژیم صهیونیستی عملاً مورد حمله زمینی نیروهای فلسطینی قرار گرفت و حتی به مدت چند روز، برخی از مناطق فلسطین اشغالی در اختیار نیروهای مقاومت فلسطینی درآمد. در این عملیات، راهبردهای نظامی رژیم صهیونیستی از جمله «جنگ تهاجمی» و «سوق دادن جنگ به سرزمین دشمن» علیه خود این رژیم به کار گرفته شد.

آخرین زمانی که کشوری توانست به صورت آشکار و همه‌جانبه به فلسطین اشغالی حمله کند و برای مدتی (هرچند به مقدار اندک) در سرزمین‌های اشغالی حضور یابد، به «جنگ یوم کیپور» در ۱۹۷۳م. بازمی‌گردد. در این عملیات، چند کشور عربی به رهبری مصر و سوریه توانستند وارد سرزمین‌های اشغالی شوند؛ البته در نهایت متحمل شکست شدند. این درحالی است که ظرفیت و توانایی یک گروه نظامی که به مدت ۱۷ سال تحت محاصره بوده، به هیچ‌عنوان با پتانسیل چند کشور بزرگ عربی برابری نخواهد کرد. همین امر اهمیت طوفان الاقصی و عملیات مبارزان فلسطینی را بیشتر می‌کند و جهانیان را متحیر ساخت. «کوبی مایکل»^۱ از تحلیلگران ارشد رژیم صهیونیستی در زمینه تأثیر این عملیات بیان کرد:

«حمله حماس نه تنها غافلگیرکننده و در نتیجه شکست‌های عظیم اطلاعاتی و عملیاتی، بلکه دارای هزینه‌های بسیاری است که از آن چیزی که به نظر می‌رسد، فراتر است و برای سالیان متمادی در حافظه ملی اسرائیل خواهد ماند» (مایکل، ۲۰۲۳).

1 . Michael, K.

با توجه به مطالب ذکر شده، عملیات طوفان الاقصی را می‌توان بزرگ‌ترین، مهم‌ترین و پرثمرترین عملیات گروه‌های فلسطینی علیه رژیم صهیونیستی از زمان موجودیت این رژیم دانست که بسیاری از مقامات ارشد رژیم صهیونیستی نیز به آن اشاره و اعتراف داشتند. این عملیات (تا زمان نگارش این مقاله) به کشته شدن بیش از ۱۲۰۰ صهیونیست و اسارت نزدیک به ۲۵۰ نفر انجامیده است.

یکی از مؤلفه‌های اهمیت طوفان الاقصی، تلفات گسترده صهیونیست‌ها است که این مسئله با بررسی تلفات رژیم صهیونیستی در جنگ شش روزه (۱۹۶۷) [در آن نزدیک به هشتصد نفر کشته و پانزده نفر اسیر شدند] و جنگ سی‌وسه روزه (۲۰۰۶) [که ۱۲۰ نفر کشته و ۲ تن اسیر شدند] بهتر خود را نشان می‌دهد. با این حال، اهمیت عملیات طوفان الاقصی و پیامدهای آن را نمی‌توان در همین مسئله خلاصه کرد و باید از زوایای گوناگون به این موضوع نگریست؛ چراکه این عملیات علاوه بر تأثیرات منفی بر معادلات داخلی رژیم صهیونیستی و نوع کنشگری بازیگران منطقه‌ای، معماری ژئوپلیتیکی خاورمیانه و روندهای موجود منطقه‌ای را تغییر داده است که چنین امری تماماً بر امنیت ملی این رژیم تأثیر سلبی خواهد گذاشت. بر همین اساس، مقاله حاضر خواستار «واکاوای پیامدهای عملیات طوفان الاقصی بر امنیت ملی رژیم صهیونیستی در ابعاد نظامی-امنیتی، سیاسی-اجتماعی و اقتصادی» است که در سطوح داخلی، منطقه‌ای و بین‌المللی آن را تحت تأثیر قرار داده یا خواهد داد.

۲. مبانی نظری و پیشینه‌شناسی

۲-۱. پیشینه‌شناسی تحقیق

به دلیل فاصله زمانی نزدیک نگارش این مقاله با رویداد حساس عملیات طوفان الاقصی، مقالات پژوهشی یا آثار مکتوبی که به این مسئله پرداخته باشند، بسیار اندک و محدود هستند. با این حال، در خصوص حوادث پس از رویداد هفت اکتبر ۲۰۲۳م. و تأثیری که بر منطقه غرب آسیا و رژیم صهیونیستی گذاشته یا خواهد گذاشت، گزارش‌های متعددی نوشته شده است در جدول (۱) به بررسی برخی از آنها پرداخته می‌شود.

جدول شماره ۱. معرفی و بررسی پیشینه پژوهش (یافته‌های نگارنده)

نویسنده	عنوان/سال چاپ	یافته‌های پژوهش
مرکز راسانه	عملیات طوفان الاقصی؛ علل، پیامدها و سناریوهای محتمل/ ۲۰۲۳	مقاله حاضر توسط مرکز مطالعات راسانه (مؤسسه بین‌المللی مطالعات ایران) چاپ شده است و در آن به چگونگی عملیات طوفان الاقصی و ویژگی‌های آن می‌پردازد. نگارندگان این مقاله معتقد هستند طوفان الاقصی یک تغییردهنده بازی و تغییر معادلات درگیری در مناقشه فلسطین-اسرائیل بود. این مقاله پس از بررسی علل انجام عملیات طوفان الاقصی توسط گروه‌های مقاومت فلسطینی، به بررسی پیامدهای این عملیات می‌پردازد. فرسایش بازدارندگی اسرائیل و تغییر چشم‌انداز داخلی این رژیم، ارتقا مسئله فلسطین و جایگاه حماس در جهان و منطقه، شکست اطلاعاتی-امنیتی سرویس‌های اطلاعاتی این رژیم، شکست دولت نتانیاهو و همچنین برجسته شدن جنبه عقیدتی و پررنگ شدن گفتمان دینی مناقشه فلسطین-اسرائیل، از پیامدهای این عملیات به حساب می‌آید. در این مقاله، چهار سناریو «اشغال کل نوار غزه توسط رژیم صهیونیستی»، «گسترده شدن جنگ با ورود ایران و حزب‌الله»، «اشغال محدود نوار غزه» و «آتش‌بس» را مطرح می‌کند.
معارفو زونسن	فلج سیاسی اسرائیل/ ۲۰۲۴	نویسنده در مقاله‌ای که در مرکز «گروه بین‌المللی بحران» به چاپ رسانده است، تاکید دارد عملیات طوفان الاقصی، «اسرائیل را دچار فلج سیاسی کرده که نه راه روشنی برای پیروزی دارد و نه راهبرد خروج عملی». نویسنده که خود ساکن سرزمین‌های اشغالی است، در این مقاله بیان می‌کند که رژیم صهیونیستی نه توانسته

<p>حماس را نابود سازد و نه گروه‌گانه‌هایش را آزاد کند که این موارد موجب اختلافات روزافزون میان سیاستمداران ارشد از یکسو و در بین گروه‌های سیاسی و نظامی از سوی دیگر شده است.</p> <p>نویسنده اعتقاد دارد عدم تحقق نتایج جنگ، در کنار تداوم اسارت گروه‌گانه‌ها و تشدید اختلافات داخلی، شرایط سیاسی داخلی رژیم صهیونیستی را سخت‌تر کرده و عملاً امنیت سیاسی و اجتماعی آن را به خطر انداخته است.</p>		
<p>ناتان ساکس استاد دانشگاه جرج تاون در مقاله‌ای که برای نشریه سیاست خارجی ارسال و منتشر کرده است به ارزیابی این موضوع پرداخته است که با وجود جنگ غزه، همچنان امکان صلح در بحران فلسطین وجود دارد؟ به اعتقاد نویسنده عملیات طوفان الاقصی گرچه به ویرانی غزه منجر شده ولی نشان شکست راهبردی است که اسرائیل از ۲۰۰۰ بدین سو برای مهار مقاومت در پیش گرفته بود و حاضر به پذیرش مسیر راه‌حل دو کشوری نبود.</p> <p>طبق نظر ساکس، طوفان‌الاقصی شکست پارادایم «زمین در برابر صلح» بود که عملاً به «الحاق خزننده کرانه باختری به اسرائیل» منجر شد. ساکس در این مقاله بیان می‌کند طوفان‌الاقصی تبدیل به ترومایی برای ساکنان مناطق اشغالی شده است که امکان مذاکره با فلسطینیان را به محاق برده و از سوی دیگر تهاجم اسرائیل به غزه، جنایاتی نابخشودنی را در افکار عمومی مردم فلسطین به میراث گذاشته است. بنابراین «هر طرف معتقد است که وجود طرف مقابل، تهدیدی برای اوست». این امر مانع امتیازدهی و توافق است که می‌تواند مناقشه فلسطین - اسرائیل را تشدید کند.</p>	<p>صلح بین اسرائیلی‌ها و فلسطینی‌ها ممکن است / ۲۰۲۴</p>	<p>ناتان ساکس</p>
<p>شیندلین در مقاله‌ای که در نشریه سیاست خارجی به</p>	<p>چرا اسرائیل تغییر</p>	<p>دالیا شیندلین</p>

<p>چاپ رسیده بیان داشت حاکمان تل‌آویو علی‌رغم اینکه پیامدهای سیاست جاری رژیم صهیونیستی مبنی بر فراموشی مسئله فلسطین را دیده‌اند، ولی همچنان در برابر تغییر، سماجت به خرج می‌دهند و نه تنها به سوی پذیرش حقوق فلسطینیان نخواهند رفت؛ بلکه راست‌گرایی در سرزمین‌های اشغالی، تقویت خواهد شد.</p> <p>شیندلین اشاره می‌کند عملیات طوفان الاقصی نشان داد «نادیده‌انگاری مسئله فلسطین، برای اسرائیل هزینه خواهد داشت»؛ ولی «تاریخ اسرائیل نشان داده که دوره‌های جنگ، موجب افزایش انحراف سیاست اسرائیل به سمت راست خواهد شد». نویسنده پس از بررسی روند رشد راست‌گرایی در سرزمین‌های اشغالی به‌ویژه پس از جنگ یوم کیپور، بیان می‌کند رشد راست‌گرایی و عدم توجه به حل مسئله فلسطین، تهدیدات امنیتی دیگری از جنس طوفان الاقصی را برای رژیم صهیونیستی به بار خواهد آورد و این دور باطلی است که رژیم صهیونیستی با آن مواجه خواهد بود.</p>	<p>نخواهد کرد؛ جنگ در غزه احتمالاً راست‌گرایی را تقویت خواهد کرد/ ۲۰۲۳</p>	
<p>این مقاله در اندیشکده «مرکز عربی برای تحقیقات و مطالعات سیاسی» به چاپ رسیده است و نگارنده در وهله اول، دکترین نظامی رژیم صهیونیستی را در دو سطح «استراتژیک- عملیاتی» و «وجودی» مورد بررسی قرار می‌دهد.</p> <p>دعنا پس از بررسی داده‌ها به این نتیجه می‌رسد که «طوفان الاقصی، به تضعیف بنیان دکترین نظامی اسرائیل منجر شد. این به مفاهیم نظامی مانند استراتژی بازدارندگی که در طول دهه‌های بعدی توسعه داده است، محدود نمی‌شود؛ بلکه تا آنجا پیش می‌رود که</p>	<p>سقوط دیوار آهنین: دکترین نظامی اسرائیل پس از طوفان الاقصی/ ۲۰۲۳</p>	<p>طارق دعنا</p>

<p>ستون‌های پروژه شهرک‌نشینی-استعماری را تکان می‌دهد. دکترین نظامی اسرائیل فقط یک سیستم عملیاتی نیست که استراتژی‌ها و تاکتیک‌های جنگ را تعیین می‌کند، بلکه جزء تعیین‌کننده ذهنیت، هویت و روان اسرائیل است.»</p>		
<p>مقاله در اندیشکده «استیمسون» به چاپ رسیده است و به پیامدهای طوفان الاقصی بر کشورهای منطقه و رژیم صهیونیستی می‌پردازد. به عقیده نویسنده، چشم‌انداز عادی‌سازی روابط بین رژیم صهیونیستی و کشورهای عربی و همچنین بین رژیم صهیونیستی و فلسطین، حداقل در آینده نزدیک تضعیف شده است. همچنین به اعتقاد نویسنده، «صرف‌نظر از نتیجه جنگ، اسرائیل آسیب‌پذیری نظامی و امنیتی را در برابر کشورهای عربی که روابط خود را با اسرائیل عادی کرده‌اند یا تمایلی به انجام آن بروز دادند، نشان داده است». گذشته از این، یکی دیگر از پیامدهای طوفان الاقصی، شکست راهبرد و طرح آمریکا در منطقه بود که بر نادیده گرفتن و یا مهار ایران استوار بود.</p>	<p>طوفان الاقصی، اسرائیل را غافلگیر می‌کند و برنامه‌های نظم امنیتی جدید را برهم می‌زند/ ۲۰۲۳</p>	<p>حسین وزیران</p>
<p>مقاله در نشریه سیاست خارجی منتشر گردید و به چالش‌های اقتصادی رژیم صهیونیستی در طی و پس از جنگ طوفان الاقصی می‌پردازد. نویسنده معتقد است بسیج گسترده نظامی این کشور و فراخوان نیروهای ذخیره، فشار اقتصادی جدی ایجاد کرده است. نویسنده در این مقاله به تأثیرات منفی که این جنگ بر صنعت کشاورزی، گردشگری، تکنولوژی و انرژی رژیم صهیونیستی می‌گذارد، می‌پردازد. این نتیجه ارائه می‌گردد که تداوم شرایط جنگی بین رژیم صهیونیستی و غزه، به کاهش چشم‌گیر رشد اقتصادی رژیم صهیونیستی منجر می‌شود و این مسئله می‌تواند پیامدهای عديده‌ای در دیگر ابعاد داشته باشد.</p>	<p>اقتصاد زمان جنگ اسرائیل نمی‌تواند برای همیشه پابرجا بماند/ ۲۰۲۳</p>	<p>انچال و هرا</p>

۲-۲. مبانی نظری

۲-۲-۱. امنیت ملی

مفهوم «امنیت ملی» مانند دیگر مفاهیم در علوم انسانی دارای تعاریف متعددی است. ریشه این اختلاف در تعاریف را می‌توان به تلاش افراد، گروه‌ها و کشورها در تلقی و برداشت متفاوت آنها از این واژه عنوان کرد. یکی از علت‌های اصلی این عدم اتفاق، گستردگی و کلی بودن اکثریت مسئله‌ها، ارزش‌های انسانی و اجتماعی است که همگی تحت تأثیر مفهوم امنیت ملی قرار دارند (بصیری، ۱۳۸۰: ۱۶۶).

«آرنولد ولفرز»^۱ امنیت ملی در معنای عینی را فقدان تهدید در خصوص ارزش‌های کسب شده می‌داند؛ در معنای ذهنی نیز امنیت ملی را عدم هراس از مورد حمله قرار گرفتن ارزش‌های مزبور عنوان می‌کند. «والتر لیپمن»^۲ در تعریف امنیت ملی می‌گوید:

«کشوری دارای امنیت است که در صورت احتذار از جنگ، مجبور به فدا کردن منافع حیاتی خود نباشد و در صورت وقوع جنگ، منافع حیاتی خود را با پیروزی در جنگ حفظ نماید» (رم،^۳ ۱۹۹۳: ۵).

«باری بوزان»^۴ امنیت را به‌طور کلی به معنای «رهایی از تهدید» می‌داند و این اصطلاح را در چارچوب نظام بین‌الملل به معنای «توان دولت‌ها و جوامع در جهت حفظ هویت مستقل و تمامیت عملی آنها» تعریف می‌کند (بوزان، ۱۳۹۷: ۳۲).

«آموس جردن»^۵ و «ویلیام تیلور»^۶ امنیت ملی را در معنای وسیع‌تری از محافظت در برابر آسیب‌های جسمی عنوان می‌کنند. آنان امنیت ملی را به معنای «محافظت از منافع حیاتی اقتصادی-سیاسی» می‌دانند که از دست دادن آنها می‌تواند ارزش‌های اساسی و نشاط کشور را تهدید کند (رم، ۱۹۹۳: ۵).

«پراگر و سیمونی» در تعریف امنیت ملی می‌گویند:

1. Arnold Wolfers
2. Walter Lippmann
3. Romm, J.
4. Barry Gordon Buzan
5. Amos Jordan
6. William Taylor

«امنیت ملی بخشی از سیاست دولت است که هدف آن ایجاد شرایط سیاسی ملی و بین‌المللی مطلوب برای ایجاد یا گسترش ارزش‌های حیاتی در برابر دشمنان موجود و بالقوه است» (سیویک، ۲۰۰۴: ۱-۲).

در یک برداشت کلی، غالب اندیشمندان حوزه امنیت در زمینه «اهداف امنیت ملی» به موارد زیر اشاره می‌نمایند:

- (۱) حفظ استقلال و تمامیت ارضی،
  - (۲) تحقق رفاه مردم و ثبات سیاسی کشور،
  - (۳) حفظ و اشاعه ارزش‌های ملی و اعتقادی،
  - (۴) فراهم کردن امکان فراغت خاطر نسبت به تهدیدات.
- بر اساس تعریف موسع از امنیت، ابعاد امنیت ملی را می‌توان به پنج بُعد «نظامی»، «سیاسی»، «اقتصادی»، «اجتماعی» و «زیست‌محیطی» تقسیم کرد که با توجه به تأثیرگذاری عملیات طوفان الاقصی بر چهار بعد از امنیت رژیم صهیونیستی، به‌طور خلاصه به این موارد پرداخته می‌شود:

الف) امنیت نظامی

«امنیت نظامی»^۲ قدیمی‌ترین و سنتی‌ترین عنصر امنیت ملی است. این بُعد از امنیت به معنای عدم وجود تهدیدات خارجی و داخلی علیه ارزش‌های مکتسب مادی و معنوی یک کشور و عدم احساس ترس از تهدید آنها تعریف می‌شود (دهقانی فیروزآبادی، ۱۳۹۶: ۲۳). موضوع اصلی امنیت نظامی بر محور «جنگ» و «ابزارهای زور» می‌چرخد و هدف مشخص در این بعد از امنیت، جلوگیری از بروز جنگ و یا در صورت شکل‌گیری جنگ، پیروزی در آن است (ماندل، ۱۳۹۸: ۷۰).

ب) امنیت سیاسی

همان‌گونه که باری بوزان اشاره کرده است: «امنیت سیاسی ناظر بر ثبات سازمانی کشورها، سیستم‌های حکومتی و ایدئولوژی‌هایی است که به آنها (دولت) مشروعیت می‌بخشد»

1. Civic

2. Military security

(بوزان، ۱۳۹۷: ۳۳). امنیت سیاسی^۱ دارای سطوح داخلی و بین‌المللی است. سطح داخلی ناظر به رابطه بین دولت و ملت با یکدیگر؛ و سطح بین‌المللی ناظر بر روابط و تعاملات دولت‌ها با یکدیگر است (دهقانی فیروزآبادی، ۱۳۹۶: ۲۴).

پ) امنیت اقتصادی

«امنیت اقتصادی»^۲ براساس دیدگاه باری بوزان به معنای «توانایی تأمین نیازهای جامعه و مردم؛ رفاه و معیشت اقتصادی، توسعه صنعتی، فناوری، اقتصادی و تجاری از طریق حفظ اصول سازمان‌دهنده و ساختار نظامی اقتصاد ملی؛ و دسترسی آزاد به منابع، سرمایه و بازار جهانی؛ آسیب‌پذیر نبودن در برابر تهدیدات ساختاری و کارگزاری اقتصادی» است (دهقانی فیروزآبادی، ۱۳۹۶: ۲۸).

«رابرت ماندل»^۳ در تعریف امنیت اقتصادی به «میزان حفظ و ارتقای شیوه زندگی مردم یک جامعه از طریق تأمین کالاها و خدمات؛ هم از مجرای عملکرد داخلی و هم حضور در بازارهای بین‌المللی» اشاره می‌نماید (ماندل، ۱۳۹۸: ۸۱).

ت) امنیت اجتماعی - فرهنگی

این بعد از امنیت به قابلیت حفظ الگوهای سنتی زبان، فرهنگ، مذهب، هویت و عرف ملی مربوط می‌شود (بوزان، ۱۳۹۷: ۳۳). «امنیت اجتماعی-فرهنگی»^۴ با امنیت سیاسی نزدیکی بسیاری دارد؛ اما برخلاف امنیت سیاسی که خواستار حفظ ثبات سازمانی دولت و ایده‌های حاکمیت است، امنیت اجتماعی-فرهنگی ناظر بر هویت جمعی و «هویت ملی»^۵ است. بنابراین هدف مرجع در بُعد امنیت اجتماعی-فرهنگی، هویت می‌باشد (عبدالله‌خانی، ۱۳۹۸: ۱۳۰). تهدید اجتماعی از قبیل آنچه رژیم صهیونیستی از سوی اعراب با آن مواجهه است یا آنچه کشورهای اسلاو از سوی آلمان نازی مواجهه بود، نمونه‌ای از تهدیدهای اجتماعی است (بوزان، ۱۳۹۷: ۱۴۶).

1. Political security
2. Economic security
3. Robert Mundell
4. Socio-cultural security
5. National identity

۳. روش‌شناسی تحقیق

روش پژوهش به لحاظ نوع تحقیق، توصیفی-تبیینی؛ نوع هدف، توسعه‌ای-کاربردی؛ و بر مبنای نوع داده‌ها، کیفی است. گردآوری داده‌ها از طریق روش کتابخانه‌ای و استعانت از اینترنت و اسناد انجام شده است.

۴. یافته‌های تحقیق و تجزیه و تحلیل داده‌ها

۴-۱. یافته‌ها

۴-۱-۱. علل آغاز عملیات طوفان الاقصی

حماس، علت آغاز جنگ و عملیات طوفان الاقصی را هتک حرمت مسجد الاقصی و ظلم به فلسطینیان در قدس و کرانه باختری عنوان کرده است. به همین دلیل، «محمد الضیف» که فرماندهی کل گردان‌های «عزالدین قسام» -شاخه نظامی جنبش حماس- را برعهده دارد، ضمن اعلام آغاز عملیات طوفان الاقصی بیان کرد:

«این عملیات در پاسخ به تجاوزات دشمن اشغالگر در مسجد الاقصی و نیز کشیدن زنان روی زمین در حیاط این مسجد صورت می‌گیرد» (راسانه، ۲۰۲۳).

با این حال، به نظر می‌رسد که اهداف حماس و گروه‌های مقاومت فراتر از این‌ها باشد. یکی از مهم‌ترین و شاید اصلی‌ترین دلیل انجام چنین عملیاتی در زمان حاضر، تبدیل مسئله فلسطین به موضوع اول جهان اسلام و به حاشیه راندن روند عادی‌سازی روابط با رژیم صهیونیستی توسط کشورهای منطقه و به ویژه عربستان سعودی بوده است. به سخن دیگر، همان‌گونه که «باجاوغلی و نصر»^۲ تاکید دارند:

«هدف اصلی این حمله برهم زدن وضعیت موجود که به آرامی داشت آرمان فلسطین را به فراموشی می‌سپرد و بازگرداندن مبارزات آنها به خط مقدم سیاست عرب بود» (باجاوغلی و نصر، ۲۰۲۴).

با آغاز روند عادی‌سازی کشورهای عربی در قالب «پیمان ابراهیم»^۳ از سال ۲۰۲۰م. این انگاره مطرح شد که بدون حل موضوع فلسطین می‌توان عادی‌سازی روابط بین رژیم

1. Rasanah

2. Bajoghli & Nasr

3. Abraham Accords

صهیونیستی و کشورهای عربی را محقق کرد. به همین دلیل، آرمان فلسطین بیش از پیش اولویت خود را در سیاست خارجی برخی کشورهای منطقه و فرمانطقه از دست داد. بر همین اساس، حماس و گروه‌های مقاومت فلسطین با این ادراک که روند عادی‌سازی سرعت بسیاری گرفته و به ایستگاه عربستان رسیده است، با طراحی چنین عملیاتی در ابعاد گسترده و موثر، به دنبال به حاشیه راندن روند عادی‌سازی و حتی مقابله با آن بودند.

افزایش مراودات عربستان سعودی با رژیم صهیونیستی (سفر رسمی وزیر اسرائیل به عربستان)، مصاحبه اخیر بن سلمان با «شبکه فاکس نیوز»^۱ در خصوص عادی‌سازی روابط با رژیم صهیونیستی (ویسرت^۲، ۲۰۲۳) و همچنین اخباری مبنی بر اینکه تا بهار ۲۰۲۴م. روابط عادی خواهد شد (رویترز^۳، ۲۰۲۳)، نکاتی است که می‌توان در چرایی عملیات طوفان الاقصی به آن توجه کرد.

با توجه به چنین امری، مطرح شدن پروژه‌های کریدوری و تشکیل نظم نوینی در غرب آسیا با مشارکت محوری رژیم صهیونیستی نیز حماس و دیگر گروه‌های مقاومت را به این نتیجه رساند که عادی‌سازی روابط عربستان با رژیم اسرائیل، شبیه به عادی‌سازی امارات با رژیم صهیونیستی نخواهد بود و به ثمر رسیدن آن می‌تواند پیامدهای بسیار گسترده و عمیقی بر آینده فلسطین و منطقه داشته باشد و آزادی عمل آنان را محدودتر نماید. البته دلایل دیگری برای آغاز جنگ وجود داشت که برخی از آن‌ها به شرح زیر است:

(۱) افزایش اقدامات تهاجمی رژیم صهیونیستی و ایالات متحده در غرب آسیا،

(۲) لزوم توقف اقدامات مشترک اسرائیل و آمریکا در غرب آسیا،

(۳) حمایت از کرانه باختری در عصری که تشکیلات خودگردان فلسطین دوران افول

خود را طی می‌کند.

در کنار زمینه‌های فوق، مباحثی مبنی بر اینکه رژیم صهیونیستی مترصد حمله به حماس بودند و این اقدام به نوعی «پیش‌دستانه» بوده است؛ همچنین ظلم فزاینده صهیونیست‌ها به

1. Fox News Channel

2. Weissert

3. Reuters

فلسطینیان در کرانه باختری و قدس که در کابینه افراطی «بنیامین نتانیاها» به اوج خود رسیده بود، به عنوان زمینه‌های شکل‌گیری این عملیات نظامی مطرح است.

۲-۱-۴. زمینه‌های آغاز عملیات طوفان الاقصی

برخی زمینه‌ها، شرایط را برای آغاز چنین عملیاتی فراهم کرده و به‌عنوان پیش‌ران برای آغاز عملیات بودند که در ادامه به آن‌ها اشاره می‌شود.

الف) غفلت و ادراک اشتباه رژیم صهیونیستی از غزه

اولین مورد از زمینه‌های آغاز طوفان الاقصی مربوط به غفلت رهبران رژیم صهیونیستی از جبهه جنوب و ادراک اشتباه آنان از عدم تهدید از سوی غزه است. نگاهی به گزارش‌ها و یادداشت‌های تحلیل‌گران و حتی اسناد رسمی رژیم صهیونیستی نشان می‌دهد آنان نسبت به حماس دیدگاه و نگرشی متفاوتی داشتند و عملاً غزه را از سناریوی جنگ پر شدت خود حذف کرده بودند. در این میان، می‌توان به عملیات فریب حزب‌الله لبنان در افزایش تنش موردی با رژیم صهیونیستی نیز نظر افکند. حزب‌الله لبنان در طی ماه‌های نزدیک به انجام عملیات طوفان الاقصی، با برپایی دو چادر در مرز لبنان با رژیم صهیونیستی، عملاً تمامی توجهات را به سمت جبهه شمال سوق داد و همین اقدام منجر شد که رهبران رژیم صهیونیستی بر جبهه جنوب تمرکز کمتری داشته باشند.

ب) شکاف‌های داخلی رژیم اسرائیل

تنش‌ها و شکاف‌های داخلی رژیم صهیونیستی عامل مهم دیگری در این زمینه است. برگزاری چهل‌شنبه اعتراضی علیه اصلاحات قضایی کابینه نتانیاها و درگیری بیش‌ازپیش یهودیان صهیونیست با یکدیگر و تعمیق شکاف‌های جمعیتی-حزبی که بعضاً به رویگردانی نظامیان و سازمان‌های اطلاعاتی از انجام خدمت منجر شده بود، شرایط را برای گروه‌های مقاومت به‌منظور برنامه‌ریزی برای حمله فراهم کرد.

پ) منازعات کرانه باختری

سومین دلیل را می‌توان، اوضاع آشفته کرانه باختری و تشدید درگیری بین فلسطینیان و صهیونیست‌ها در کرانه باختری دانست. از سال ۲۰۲۰م. و با روی کار آمدن دولت افراطی، تعداد عملیات‌های استشهادی فلسطینیان و همچنین اقدامات تجاوزکارانه اسرائیل در کرانه

باختری افزایش یافته و همین امر زمینه را برای تحریک مردم کرانه باختری و امکان آغاز جنگ فراهم کرد. پس از انتفاضه دوم (۲۰۰۰-۲۰۰۵)، در طی سه سال اخیر، کرانه باختری بحرانی ترین روزهای خود را سپری می کرد؛ همین امر ابتدا تمرکز رژیم صهیونیستی را به جبهه مرکزی مشغول می ساخت و دوم شرایط را برای کسب حمایت مردمی جلب می کرد. علاوه بر این ها می توان به توجه جامعه جهانی به بحران اوکراین و تمرکز ناتو به عنوان مهم ترین متحد رژیم صهیونیستی بر روسیه اشاره کرد که شرایط را برای بازیگری بهتر گروه های فلسطینی و تحت فشار قرار دادن جامعه جهانی به ویژه اروپا را فراهم می ساخت. می توان ادعا کرد وجود شرایط مناسب در کنار تهدیدات قابل توجه، گروه های مقاومت را به این نتیجه رساند که باید از غافلگیری اطلاعاتی- عملیاتی رژیم صهیونیستی استفاده کرد و بیشترین ضربه را به این رژیم وارد کرد.

۳-۱-۴. چرایی غافلگیری رژیم صهیونیستی

مأموریت شماره یک سازمان های اطلاعاتی جلوگیری از «غافلگیری استراتژیک» است؛ چیزی که رژیم صهیونیستی در طوفان الاقصی درگیر آن شد. این رژیم در بسیاری از جنگ هایی که با کشورهای منطقه داشت، غافلگیر نشده بود و حتی در جنگ یوم کیپور سال ۱۹۷۳م. نهادهای اطلاعاتی رژیم صهیونیستی به رهبران اسرائیل هشدار حمله دادند؛ اما این رهبران سیاسی بودند که غافلگیر شدند. در عملیات طوفان الاقصی، تشکیلات امنیتی رژیم صهیونیستی کاملاً غافلگیر شد و این غافلگیری نه تاکتیکی، بلکه راهبردی بود. «رونن بار»^۱ فرمانده اطلاعات داخلی رژیم صهیونیستی (آمان)، در مصاحبه ای به این شکست اقرار کرد و مسئولیت آن را بر عهده گرفت (رویتز، ۲۰۲۳).

در مورد چرایی غافلگیری دستگاه های اطلاعاتی رژیم صهیونیستی می توان به دلایلی بسیاری اشاره کرد. از دیدگاه نگارنده، مهم ترین عامل مربوط به «ادراک نادرست رهبران رژیم و راهبرد اعتمادسازی حماس در طی سال های اخیر» بوده است (مقومی، ۱۴۰۲). نوع

نگاه رهبران رژیم صهیونیستی به غزه و تشکیلات حماس، کاملاً با آنچه در عملیات طوفان الاقصی رخ داد، متفاوت بود.

رهبران اسرائیل، حماس را «شر لازم» می‌دانستند که حضورش به نفع رژیم صهیونیستی است. یکی از معتبرترین دلایلی که می‌توان به آن اشاره کرد، سند «بررسی راهبردی سال ۲۰۲۳ اسرائیل» است که هر ساله توسط مؤسسه «مطالعات امنیت ملی اسرائیل» منتشر می‌شود و تحلیلگران ارشد نظامی و سیاسی رژیم صهیونیستی به نوع نگاه این رژیم به مسائل راهبردی می‌پردازند. در قسمتی از این سند که به مسئله فلسطین اختصاص دارد، نویسندگان مهم‌ترین عامل تهدید در جبهه فلسطین را مباحث مربوط به کرانه باختری و از دست رفتن مشروعیت تشکیلات خودگردان فلسطین می‌دانند و سخنی از جنگ با حماس به میان نمی‌آورند. نکته جالب توجه در نوع نگاه نویسندگان به حماس است. آنها عقیده دارند:

«اسرائیل، در حال حاضر هیچ جایگزینی برای حکومت حماس در غزه ندارد؛ زیرا رهبری معتدل‌تر و مسئولانه‌تر که بتواند کنترل را در دست بگیرد، وجود ندارد. بنابراین، اسرائیل در عمل، حماس را به رسمیت می‌شناسد و به آن کمک می‌کند (تا حدی با بازسازی زیرساخت‌ها در غزه، ارائه مجوز کار برای کارگران غزه در اسرائیل و گسترش تجارت به غزه و از غزه)» (دکل و همکاران^۱، ۲۰۲۳: ۶۰-۶۸).

بنیامین نتانیاهو^۲ نیز در نشست حزب لیکود در سال ۲۰۱۹م. بیان کرد:

«هر کسی که می‌خواهد از ایجاد یک کشور فلسطینی جلوگیری کند، باید از تقویت حماس حمایت کند. این بخشی از استراتژی ما است که فلسطینیان را بین فلسطینیان غزه و یهودیه-سامره تقسیم کنیم» (لیفر، ۲۰۲۳).

چنین ادراکی را می‌توان از مصاحبه‌های تحلیلگران و حتی مقامات ارشد رژیم صهیونیستی نیز برداشت کرد؛ به‌طور مثال بسیاری از مقامات صهیونیستی، عدم نقش‌آفرینی حماس در جنگ جهاد اسلامی با رژیم صهیونیستی را به عقلانیت رهبران حماس و قدرت بازدارندگی رژیم صهیونیستی مرتبط می‌دانستند (راسانه، ۲۰۲۳). حتی این فرایند منجر

1. Dekel, Kurz & Shusterman

2. Benjamin Netanyahu

گردید تراخی هانگی^۱ - رئیس شورای امنیت رژیم صهیونیستی - بیان کند: «حماس حداقل برای پانزده سال آینده، بازدارنده است» (لین^۲، ۲۰۲۳).

گذشته از مسائل ذکر شده، در سال‌های اخیر عمده سناریوهای رژیم صهیونیستی در جنگ پر شدت و همه‌جانبه، بر جبهه شمال و مبارزه با حزب‌الله متمرکز بود و ارتش رژیم صهیونیستی تقریباً ۱۵ سال است که در نوار غزه مانور نداده است. نگاهی به رزمایش‌های رژیم صهیونیستی در خصوص جنگ شهری و جنگ پر شدت این گزاره را تصدیق می‌کند. در همین زمینه «اورنا میزراحی»^۳ پژوهشگر ارشد مرکز مطالعات امنیت ملی اسرائیل تاکید دارد:

«در سال‌های اخیر، ارتش اسرائیل برای سناریو جنگ با حزب‌الله آماده شده است و تمریناتی را برای پاسخ به حمله ترکیبی آن برگزار کرده است که شامل شلیک گسترده راکتی در فلسطین و حمله زمینی توسط نیروی کماندوی این سازمان است. طرحی که حزب‌الله تدوین کرد و حماس در ۷ اکتبر اجرا کرد» (میزراحی، ۲۰۲۳).

علاوه بر موارد مطرح شده در تحلیل‌های فوق باید به دلایل زیر در غافلگیری و افزایش شدت ضربه به رژیم صهیونیستی در جریان عملیات طوفان الاقصی اشاره کرد:

- (۱) توانمندی خارق‌العاده جنبش حماس در پنهان‌کاری،
- (۲) حفاظت اطلاعات گروهی‌های فلسطینی،
- (۳) انجام تاکتیک‌های ویژه متناسب با محیط رزم،
- (۴) اشراف اطلاعاتی حماس از سرزمین‌های اشغالی و شناخت دقیق از محیط عملیات.

۲-۴. تجزیه و تحلیل یافته‌ها

۱-۲-۴. پیامدهای طوفان الاقصی بر امنیت ملی رژیم صهیونیستی

طوفان الاقصی بزرگ‌ترین شکست رژیم صهیونیستی در چند دهه اخیر و حتی از زمان تشکیل دولت یهود در سال ۱۹۴۸م. بوده است. این جنگ پیامدهای بسیاری برای رژیم

1. Tzachi Hanegbi

2. C. Lynn

3. O. Mizrahi

صهیونیستی و منطقه خواهد داشت؛ به گونه‌ای که برخی از تحلیل‌گران، منطقه خاورمیانه را به قبل و بعد از ۷ اکتبر تقسیم کرده و معتقد هستند طوفان الاقصی به «نوسازی معادلات خاورمیانه» منجر شده است (فانتاپی و نصر^۱، ۲۰۲۳).

روندهای منطقه‌ای که تا پیش از هفت اکتبر به سمت نظم شبکه‌ای به محوریت ایالات متحده و با اولویت مباحث ژئواکونومیک در قالب کریدورها و طرح‌های توسعه‌ای پیش می‌رفت و رژیم صهیونیستی با پیگیری پروژه عادی‌سازی در پی نقش‌آفرینی محوری در معماری امنیتی غرب آسیا بود، با عملیات طوفان الاقصی دگرگون شد و مباحث امنیتی از نوع سخت آن که تا پیش از این در جامعه اسرائیل کم‌رنگ شده بود، مجدداً اهمیت بسیاری در مناسبات داخلی و خارجی این رژیم پیدا کرد. در همین ارتباط، «جاناتان کانریکس»^۲ سخنگوی سابق ارتش رژیم صهیونیستی بیان کرد: «این حمله قابل مقایسه با پرل هاربر^۳ است و بعد از آن همه‌چیز در اسرائیل تغییر خواهد کرد» (برلینگر^۴، ۲۰۲۳). با این اوصاف می‌توان پیامدهای طوفان الاقصی بر امنیت ملی رژیم صهیونیستی را در ابعاد نظامی - امنیتی، سیاسی - اجتماعی و اقتصادی مورد بررسی قرار داد.

۱-۱-۲-۴. پیامدهای امنیتی - نظامی

بررسی عملیات طوفان الاقصی و تحولات پس از آن نشان می‌دهد یکی از مهم‌ترین پیامدهای این عملیات بر امنیت ملی رژیم صهیونیستی، «تضعیف بنیان‌های امنیتی - نظامی» این رژیم بوده است. در این خصوص، شکست دکترین نظامی و دفاعی رژیم صهیونیستی بیش از همه خود را نشان داده است و بسیاری از تبعات عملیات طوفان الاقصی در این حوزه را می‌توان در این قالب مورد بررسی قرار داد.

به‌عبارتی دیگر، حماس به‌عنوان یک گروه غیردولتی و با توانایی محدود نسبت به رژیم صهیونیستی توانست در عملیات طوفان الاقصی، عملاً دکترین دفاعی و نظامی رژیم صهیونیستی را که بر چهار اصل ذیل استوار است، زیر سؤال ببرد:

1. Fantappie & Nasr
2. Jonathan Conricus
3. Pearl Harbor
4. Berlinger

(۱) بازدارندگی،

(۲) هشدار اولیه،

(۳) تصمیم‌گیری نظامی و پیروزی سریع،

(۴) دفاع مدنی (مقومی و قادری، ۱۴۰۱: ۱۹)

در ادامه، این اصول در نسبت با عملیات طوفان الاقصی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

الف. بازدارندگی

طبق اصول مطرح شده در بالا، «بازدارندگی» در اولین مرحله از عناصر دکترین دفاعی و نظامی رژیم صهیونیستی قرار دارد. بازدارندگی در دکترین نظامی رژیم صهیونیستی مترصد حفظ وضعیت استراتژیک موجود و تبدیل نشدن آن به محیط خصمانه‌ای است که نیاز به فعال‌سازی نیروی نظامی دارد. در بالاترین سطح بازدارندگی، «تحمیل اراده سیاسی به حریف بدون جنگ» مدنظر است (نحاس، ۱۴۰۰: ۱۵). رژیم صهیونیستی با اطلاع از اینکه نمی‌تواند با به‌کارگیری نیروی نظامی به اهداف سیاسی بلندمدت خود نائل آید و تهدیدات امنیتی خود را مرتفع سازد، به دنبال بازدارندگی می‌باشد. از این رو، بازدارندگی در مرکز و محور دکترین امنیتی - نظامی رژیم صهیونیستی قرار دارد.

عملیات طوفان الاقصی و پیروزی کم‌نظیر آن منجر به حیرت و شگفتی جهانیان شد. این عملیات، قدرت بازدارندگی این رژیم در منطقه و حتی نظام بین‌الملل را زیر سؤال برد. «ایتان شامیر»^۱ رئیس سابق دپارتمان دکترین امنیت ملی در وزارت امور استراتژیک رژیم صهیونیستی اشاره کرد: «در ۷ اکتبر ۲۰۲۳ م.، بازدارندگی اسرائیل به‌طور کامل از بین رفت» (شامیر، ۲۰۲۳). به سبب عدم تقارن بنیادی که بین رژیم صهیونیستی و گروهی همچون حماس وجود دارد، عملاً برگرداندن قدرت بازدارندگی این رژیم کاری سخت و در برخی ابعاد، نشدنی است. بیانات آیت‌الله خامنه‌ای در خصوص «غیرقابل‌ترمیم بودن»^۲ پیامدهای عملیات طوفان الاقصی برای رژیم صهیونیستی، ناظر بر این حوزه می‌باشد.

1. E. Shamir

^۱ در بیانات آیت‌الله خامنه‌ای آمده است: «در قضیه ۱۵ مهر به این طرف، رژیم غاصب صهیونیستی هم از لحاظ نظامی هم از لحاظ اطلاعاتی یک شکست غیرقابل‌ترمیم خورده. شکست را همه گفتند، من تأکیدم به غیرقابل‌ترمیم بودن»

افزون بر مطالب فوق، رژیم صهیونیستی از زمان عقب‌نشینی از غزه در سال ۲۰۰۵م.، میلیاردها دلار صرف تأمین امنیت مرزها کرده است تا هرگونه تردد سلاح و موشک به سمت غزه را دقیقاً زیر نظر داشته باشد. همچنین این رژیم صدها میلیون دلار برای ساخت سیستم مرزی هوشمند (برخوردار از سنسورها و دیواره‌های هوشمند زیرزمینی) هزینه کرد که در سال ۲۰۲۱م. نصب و راه‌اندازی آنها به پایان رسید. حمله طوفان الاقصی و عبور نزدیک به دو هزار فلسطینی به سرزمین‌های اشغالی، کارایی چنین فناوری‌هایی را زیر سؤال برد و عملاً انگاره رخنه‌ناپذیری به رژیم صهیونیستی را در اذهان عمومی خدشه‌دار کرد. چنین امری که قدرت بازدارندگی رژیم صهیونیستی را زیر سؤال برد، می‌تواند برای فلسطینیان کرانه باختری و یا فلسطینیانی که در همسایگی رژیم صهیونیستی سکونت دارند، الهام‌بخش باشد.

با آغاز طوفان الاقصی، گروه‌های مقاومت منطقه از جمله حزب‌الله، انصارالله و گروه‌های مقاومت عراق، وارد جنگ محدود و عمدتاً موشکی- راکتی با رژیم صهیونیستی شده‌اند و حتی توانسته‌اند زیرساخت‌های اساسی رژیم صهیونیستی از جمله در بندر ایلات، بندر حیفا و کوه مروان را مورد هدف قرار دهند. بنابراین، علی‌رغم گذشت بیش از چندین ماه از آغاز جنگ، رژیم صهیونیستی نتوانست بازدارندگی لازم را حتی با کمک‌های ایالات متحده و کشورهای غربی به ارمغان آورد و به حملات گروه‌های مقاومت به‌ویژه حزب‌الله و انصارالله پایان دهد.

ب. هشدار اولیه

دومین اصل در دکترین نظامی و دفاعی رژیم صهیونیستی، «هشدار اولیه» است. عوامل بسیاری همچون موقعیت نامطلوب جغرافیایی رژیم صهیونیستی، توانایی کشورهای عربی در حمله سریع به دولت یهود، پتانسیل بالای جمعیتی اعراب و عدم تقارن در خصوصیات جمعیتی و سرزمینی میان کشورهای عربی و رژیم صهیونیستی و عدم توان بسیج‌های مکرر

است. من می‌گویم این زلزله ویرانگر توانسته است بعضی از سازه‌های اصلی حاکمیت رژیم غاصب را ویران کند که تجدید بنای آن سازه‌ها به این آسانی امکان‌پذیر نیست.» (آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۴۰۲/۰۷/۱۸)

و گسترده از جانب رژیم صهیونیستی، مفهوم هشدار اولیه را به جایگاه خاصی در دکترین نظامی و دفاعی اسرائیل بدل کرده است.

زمانی که اصل بازدارندگی شکست خورد و دشمنان رژیم صهیونیستی وارد درگیری و کشمکش با مقامات صهیونیست شدند، سازمان‌های اطلاعاتی رژیم صهیونیستی نتوانستند پیش از حمله باخبر شده و دستگاه حاکمیتی را مطلع سازند تا اقدامات لازم به‌منظور جلوگیری از شکست دولت یهود انجام گردد. این اصل در طوفان الاقصی محقق نشد و این جنگ، شکست نظامی-اطلاعاتی بزرگی برای رژیم به بار آورد. این شکست در حالی بود که این رژیم در شکوه داشتن دستگاه امنیتی قدرتمند و شکست‌ناپذیر غوطه‌ور شده بود. غافلگیری راهبردی سازمان‌های اطلاعاتی رژیم صهیونیستی و عدم فهم صحیح از تحولات غزه به این نتیجه ختم شد که آمادگی نداشتن رژیم صهیونیستی برای حمله گروه‌های فلسطینی عاملی شود که مورد حمله زمینی گروه‌های فلسطینی قرار بگیرد.

پ. تصمیم‌گیری نظامی

سومین اصل دکترین نظامی-دفاعی رژیم صهیونیستی، «تصمیم‌گیری نظامی» است. این اصل به توانایی بازداشتن دشمن از تداوم جنگ، نابودی توانمندی‌های نظامی آن یا تضعیف میل و اراده روانی او برای انجام این کار اشاره می‌کند. این اصطلاح را می‌توان در زمینه نظامی به کار برد؛ به این معنی که به دشمن نشان داده شود استفاده از قدرت نظامی بی‌فایده است. از آنجایی که رژیم صهیونیستی در وضعیت جنگی ممتد و دائمی قرار دارد؛ این مفهوم به‌نوعی با مفهوم بازدارندگی در ارتباط است. همان‌گونه که «شموئل بار»^۱ می‌گوید:

«در هر تقابل نظامی بین اسرائیل و دشمنانش، ترمیم بازدارندگی یکی از اهداف کلیدی

استراتژیک جنگ است» (بار، ۲۰۲۰: ۲۳۵).

در عملیات طوفان الاقصی شاهد بودیم که علی‌رغم گذشت چند ماه از آغاز جنگ و حملات وحشیانه رژیم صهیونیستی به نوار غزه، گروه‌های مقاومت روزانه مناطقی از رژیم

صهیونیستی را با راکت و موشک مورد هدف قرار می‌دهند و تا به حال رژیم صهیونیستی نتوانسته است حملات گروه‌های فلسطینی را خنثی سازد و به بخشی از اهداف راهبردی خود در غزه دست یابد.

از سوی دیگر، مقامات نظامی و سیاسی رژیم صهیونیستی با وجود گذشت بیش از چند ماه از جنگ قادر نبوده‌اند تصمیمی منسجم برای آینده نوار غزه اتخاذ کنند و عملاً در «بن‌بست راهبردی» گرفتار شده‌اند.

«وال‌استریت ژورنال»^۱ در مقاله‌ای به این مسئله اشاره کرد که علی‌رغم گذشت بیش از چهار ماه از جنگ، اما ۸۰ درصد تونل‌های زیرزمینی حماس و قدرت انسانی و تجهیزاتی این گروه دست نخورده باقی مانده است (یوسف و مالسین^۲، ۲۰۲۴).

ت. دفاع مدنی

چهارمین اصل اساسی در دکترین دفاعی - نظامی رژیم صهیونیستی، «دفاع مدنی»^۳ است. این اصل به‌تازگی و در دو دهه اخیر به دکترین دفاعی و نظامی رژیم صهیونیستی اضافه شده است. با تغییر در محیط امنیتی رژیم صهیونیستی، دشمنان این رژیم از حلقه دوم (همسایگان) به حلقه اول (داخل سرزمین‌های اشغالی) و حلقه سوم (کشورهای پیرامونی) تغییر یافتند.

با تغییراتی که در گذار از تهدیدهای متعارف به تهدیدهای غیرمتعارف و نامتعارف رخ داده است، لزوم بازنگری در دکترین نظامی رژیم صهیونیستی صورت گرفت. اگر در دهه نخست، دکترین نظامی دولت یهود بر «سه ستون» استوار بود، در دوره جدید و به‌ویژه در قرن بیست‌ویکم، چهارمین مؤلفه به مثلث امنیتی اضافه شده است.

به‌عبارتی، علاوه بر مؤلفه‌های بازدارندگی، هشدار سریع و تصمیم‌گیری نظامی، مؤلفه دفاع مدنی یا به‌طورکلی مفهوم «دفاع» به دکترین نظامی رژیم صهیونیستی اضافه شد.

«مریدور و الدادی» از ژنرال‌های عالی‌رتبه رژیم صهیونیستی در تعریف گسترده از اصل

دفاع مدنی بیان داشته‌اند:

1. The Wall Street Journal
2. Youssef & Malsin
3. Civil defense

«دفاع، شامل تمام تلاش‌ها در سطح ملی برای حفاظت از جبهه داخلی است که به عرصه اصلی نبرد، و به‌ویژه دفاع از مردم و زیرساخت‌های استراتژیک مربوط می‌شود. حفاظت از خانه‌ها و همچنین تقویت پتانسیل بازدارندگی، افزایش فضای مانور دولت، احساس امنیت بیشتر و کاهش آسیب‌پذیری در زیرساخت‌های ملی است. علاوه بر این، دفاع متوجه حفاظت از تأسیسات حساس، مراکز جمعیتی و اطلاعات رسمی می‌باشد» (مقومی و قادری، ۱۴۰۱: ۳۲).

دفاع مدنی به‌طور ویژه به تهدیدهای نامتقارن که از سوی جنبش‌های داخلی سرزمین‌های اشغالی صورت می‌گیرد و اقدامات چریکی که از سوی نیروهای غیردولتی همچون حزب‌الله لبنان ایجاد می‌شود، توجه دارد. بنابراین اصل دفاعی که در مفهوم حفاظت است، عمدتاً درگیر ایجاد مکانیسم‌های مؤثر برای محافظت از جبهه داخلی در برابر موشک‌ها است. با توجه به چنین تعاریفی از اصل دفاع مدنی، اتفاق رخ داده در عملیات طوفان الاقصی به کشته شدن بیش از هزار نفر، زخمی شدن بیش از چهار هزار نفر و اسارت ۲۵۰ نفر منجر شد. همچنین شهرک‌های اطراف نوار غزه آسیب‌های فراوانی دید و بعضی از آنها به‌طور کامل تخلیه شده‌اند. حتی گفتار سخنگوی ارتش رژیم صهیونیستی مبنی بر این‌که «تقریباً نیم میلیون اسرائیلی از خانه‌های خود در شمال و جنوب فلسطین اشغالی آواره شده‌اند»، نشان می‌دهد این اصل نیز در طوفان الاقصی خدشه‌دار شد و رهبران این رژیم نتوانستند از صهیونیست‌ها دفاع کنند و عملاً دولت صهیونیستی به ناامن‌ترین قسمت جهان برای یهودیان صهیونیست تبدیل شد. افزون بر این، به گزارش دانشگاه حیفا، ۶۰ درصد صهیونیست‌ها با مشکلات روانی از جمله استرس، اضطراب و افسردگی مواجهه شده‌اند (وای‌نت، ۲۰۲۳).

۲-۱-۲. پیامدهای سیاسی-اجتماعی

پیامدهای سیاسی-اجتماعی طوفان الاقصی بر امنیت ملی رژیم صهیونیستی را در دو سطح «داخلی» و «خارجی» می‌توان مورد بررسی قرار داد. در سطح خارجی، یکی از پیامدهای

اصلی و مهم جنگ طوفان الاقصی، متوقف شدن روند عادی‌سازی روابط با کشورهای عربی است. تا پیش از هفت اکتبر، روابط کشورهای عربی به‌طور عام و عربستان سعودی به‌طور خاص با رژیم صهیونیستی روند صعودی گرفته بود؛ حتی برخی از گزارش‌ها به امکان عادی‌سازی عربستان با رژیم صهیونیستی تا بهار ۲۰۲۴ خبر می‌دادند. در واقع، ورود عربستان به پیمان ابراهیم و امکان پیوستن دیگر کشورهای جهان عرب و جهان اسلام به این روند، نظم منطقه‌ای را به نفع رژیم صهیونیستی و ایالات متحده متحول می‌کرد. با این حال، عملیات طوفان الاقصی و خروج مردم در اقصی نقاط جهان اسلام، نه تنها روند عادی‌سازی را متوقف کرد، بلکه زمینه‌های عادی‌سازی احتمالی کشورهای عربی با رژیم صهیونیستی را در آینده با موانع مواجهه ساخت. سببیت (درندگی) رژیم صهیونیستی علیه مردم نوار غزه و کل فلسطینیان و بازگشت فلسطین به مهم‌ترین مسئله جهان اسلام، در کنار حمایت افکار عمومی جهان اسلام از فلسطین نیز عملاً هزینه‌های عادی‌سازی را برای کشورهای عربی و به‌ویژه عربستان سعودی که مدعی رهبری جهان اسلام است، بالا برده و روند عادی‌سازی روابط را حداقل تا کوتاه‌مدت متوقف کرده است (بیشیل‌تاش، ۲۰۲۳).

به سخن دیگر، طوفان الاقصی این مسئله را مجدداً مورد تأکید قرار داد که صلح در منطقه بدون حل مسئله فلسطین تحت اشغال، امکان‌پذیر نیست. افزون بر این، همواره قدرت اطلاعاتی و نظامی رژیم صهیونیستی که برگرفته از قدرت فناورانه آن می‌باشد، یکی از موارد جلب نظر کشورهای منطقه و فرامنطقه برای عادی‌سازی روابط و توسعه همکاری‌ها به حساب می‌آمد. کشورهای منطقه (از ایران دوران پهلوی تا امارات متحده عربی) و فرامنطقه (هند، چین و دولت‌های اروپایی) همواره به این توانمندی رژیم صهیونیستی به‌عنوان هدفی برای ارتقای روابط با تل‌آویو می‌نگریستند. دیپلماسی فناورانه و اطلاعاتی رژیم صهیونیستی زمینه را برای کنشگری وسیع این رژیم در جهان فراهم می‌ساخت.

به‌عبارتی دیگر، تصویر و ایماژ شکست‌ناپذیری ارتش رژیم صهیونیستی و قدرت نظامی آن در اذهان رژیم‌های عربی، هم برای پروژه عادی‌سازی به‌ویژه با عربستان و هم ادغام اسرائیل در نظم امنیتی و اقتصادی منطقه و شکل‌گیری نظم خاورمیانه‌ای جدید با

محوریت ایالات متحده لازم است. ضربه جبران‌ناپذیری که عملیات طوفان الاقصی بر این بخش از قدرت رژیم صهیونیستی وارد کرد، می‌تواند به بازنگری دیدگاه رهبران دیگر کشورها منجر شود و ادراک آنها نسبت به رژیم صهیونیستی را تغییر دهد. همان‌گونه که «دیوید روزنبرگ»^۱، تحلیلگر روزنامه هآرتس^۲ می‌گوید:

«توانایی‌های اسرائیل و ظرفیت آن برای نوآوری، بدون تغییر باقی می‌ماند؛ اما شهرت آن به‌عنوان به‌اصطلاح ملت استارت‌آپی، تقریباً به‌طور قطع کاهش خواهد یافت و با نگرش انتقادی‌تری مواجه خواهد شد» (روزنبرگ، ۲۰۲۳).

علاوه بر موارد ذکر شده، با وقوع عملیات طوفان الاقصی، روابط ترکیه با رژیم صهیونیستی رو به وخامت گذاشت و برخی از کشورهای آمریکای لاتین، آفریقایی و آسیایی روابطشان را با رژیم صهیونیستی قطع یا کاهش دادند. طوفان الاقصی و راهبرد «مشت آهنین» رژیم صهیونیستی علیه نوار غزه که به کشتار مردم فلسطین منجر شد، خشم جهان را برافروخت؛ این امر مشروعیت رژیم صهیونیستی را در جامعه بین‌الملل کاهش داده و به همان مقدار نیز از «قدرت نرم»^۳ این رژیم کاسته است. شکایت آفریقایی جنوبی علیه رژیم صهیونیستی در دادگاه لاهه و محکوم شدن این رژیم در آن، نمونه بارزی از کاهش مشروعیت رژیم صهیونیستی است.

براساس گزارش مؤسسه امنیت ملی رژیم صهیونیستی، از زمان آغاز عملیات طوفان الاقصی، ۹۵ درصد تظاهرات در راستای حمایت از فلسطینیان و صرفاً ۵ درصد آن در حمایت از رژیم صهیونیستی صورت گرفته است (لیف^۴، ۲۰۲۳). همچنین بر اساس گزارش‌های دیگر این مؤسسه، عقاید ضد صهیونیستی در کشورهای مهم جهان از جمله چین (گرینگ^۵، ۲۰۲۳) و آمریکا (میلر و فریفلد^۶، ۲۰۲۳) افزایش یافته است؛ که با توجه به جایگاه این دو کشور در نظام بین‌الملل، می‌تواند تبعات راهبردی بلندمدتی برای رژیم

---

1. D. Rosenberg

2. Haaretz

3. Soft Power

4. Lief

5. Gering

6. Meller & Freifeld

صهیونیستی داشته باشد. «جیسون بورک»^۱ خبرنگار گاردین در زمینه توسعه رویکرد ضد صهیونیستی در کشورهای جهان چنین موضع‌گیری کرده است:

«اسرائیل ممکن است با تجهیزات نظامی عظیم و قدرتمندش برنده نظامی جنگ شود، اما به معنای وسیع کلمه بازنده جنگ است. با اعتراضات و خیزش عمومی مردم در سراسر جهان علیه جنایات جنگی اسرائیل، رژیم اسرائیل از قبل نیز جنگ را باخته است» (بورک، ۲۰۲۳).

گذشته از اعتراضاتی که در اقصی نقاط جهان علیه رژیم صهیونیستی برگزار شد، طوفان الاقصی، مشروعیت رژیم صهیونیستی و همچنین اعتبار آن در جوامع عربی منطقه را بیش از پیش کاهش داد. گزارش جدیدترین نظرسنجی منتشر شده توسط «مرکز عربی تحقیقات و مطالعات سیاست‌گذاری» در بین ۱۶ کشور عربی پیرامون جنگ غزه، حاکی از حمایت حداکثری این جوامع از اقدام حماس در ۷ اکتبر است و ۹۲ درصد ابراز کرده‌اند که مسئله فلسطین مهم‌ترین مسئله جهان عرب است که این آمار در دهه اخیر بی‌سابقه است. در مقابل، نگاه منفی به آمریکا پس از جنگ غزه بیشتر شد و جوامع عرب، ایالات متحده را بیشتر از اسرائیل به‌عنوان تهدیدکننده صلح و ثبات منطقه معرفی کرده‌اند و ۹۴ درصد، سیاست آمریکا را در جنگ، بسیار بد ارزیابی کرده‌اند. همچنین فقط ۱۳ درصد معتقد هستند که امکان صلح با رژیم صهیونیستی وجود دارد و ۴ درصد از رأی‌دهندگان خواهان به رسمیت شناختن رژیم صهیونیستی بودند. این آمار به‌ویژه در مورد عربستان که به نوعی کاندیدای اصلی عادی‌سازی روابط با رژیم صهیونیستی بود، بیش از همه خود را نشان می‌دهد. طبق داده‌های مرکز عربی تحقیقات و مطالعات سیاست‌گذاری، در کشور عربستان برای پاسخ به سؤال موافقت یا مخالفت با به رسمیت شناختن اسرائیل، ۵۷ درصد نمی‌دانم را تیک زده بودند، نمی‌دانم بعد از جنگ به ۲۹ درصد رسیده و مخالفت از ۳۸ درصد به ۶۸ درصد رسیده است (مرکز عربی تحقیقات و مطالعات سیاست‌گذاری، ۲۰۲۴).

این آمار در حالی است که اقبال به سمت محور مقاومت افزایش یافته است. بسیاری از مردم منطقه به‌ویژه در کشورهای عربی، اقدامات جبهه مقاومت را نسبت به سایر کشورها،

1 . J. Burke

2 . Arab Center for Research and Policy Studies

مورد قبول دانسته‌اند. به طوری که طبق نظرسنجی مرکز عربی تحقیقات و مطالعات سیاست‌گذاری، ۴۹ درصد رأی‌دهندگان، اقدامات ایران را «بسیار خوب» و «خوب» دانسته‌اند که این آمار در مقابل دیگر کشورها از جمله ترکیه، چین، روسیه، آلمان و... بیشتر بوده است (مرکز عربی تحقیقات و مطالعات سیاست‌گذاری، ۲۰۲۴).

همچنین در گزارش «عرب بیومتری»، نگاه مردم تونس به کشورهای منطقه و فرامنطقه از جمله ترکیه، امارات، عربستان، چین، روسیه و آمریکا پس از طوفان الاقصی، منفی شده است. در این میان، فقط نگاه به سیاست جمهوری اسلامی ایران توأم با خوش‌بینی بوده است (عرب بیومتری، ۲۰۲۳). چنین نگاهی در کشورهای منطقه به رژیم صهیونیستی و محور مقاومت، می‌تواند در بلندمدت پیامدهای عدیده‌ای برای رژیم صهیونیستی داشته باشد. به سخن دیگر، طوفان الاقصی و اقدامات رژیم صهیونیستی علیه مردم غزه، ایده و روایت محور مقاومت علیه رژیم صهیونیستی را تقویت کرده است (بایمن، ۲۰۲۳).

در همین ارتباط، «باجاوغلی و نصر» در مقاله‌ای برای نشریه «سیاست خارجی» تحت عنوان «چگونه جنگ غزه باعث احیای محور مقاومت شد؟»، به افزایش محبوبیت و همچنین پیوستگی درونی محور مقاومت می‌پردازند. براساس یافته‌های این مقاله، بازنمایی چهره رژیم صهیونیستی در جریان طوفان الاقصی به عنوان یک رژیم کودک‌کش، افول مشروعیت ایالات متحده در منطقه و افزایش اقبال افکار عمومی به محور مقاومت نیز از پیامدهای عمیق و طولانی مدت طوفان الاقصی برای رژیم صهیونیستی خواهد بود (باجاوغلی و نصر، ۲۰۲۴).

با توجه به تحلیل‌های فوق، عملیات طوفان الاقصی بر سیاست خارجی رژیم صهیونیستی هم در بعد منطقه‌ای و هم در بعد بین‌المللی تاثیر داشته و آن را با چالش‌های عدیده‌ای روبرو کرده است. به طور خلاصه می‌توان به توقف روند عادی‌سازی، کاهش مشروعیت بین‌المللی و به طبع آن، افول قدرت نرم رژیم اسرائیل اشاره کرد. در سطح داخلی نیز عملیات طوفان الاقصی، امنیت ملی رژیم صهیونیستی را در ابعاد سیاسی-

اجتماعی تهدید کرده است. با عملیات طوفان الاقصی و ضربه شدید گروه‌های مقاومت فلسطینی به رژیم صهیونیستی، ادراک تهدید در جامعه اسرائیل افزایش یافته است. به‌گونه‌ای که در یک نظرسنجی در سرزمین‌های اشغالی، موضوعی که در کوتاه‌مدت (سال آینده) بیشتر صهیونیست‌ها (۵۳ درصد) را نگران می‌کند، وضعیت امنیتی است که این آمار در دهه‌های اخیر بی‌سابقه بوده است.

حمله حماس مجموعه مفروضاتی را که وضعیت موجود بین اسرائیل و غزه را در حدود دو دهه تعریف کرده بود، تغییر داد؛ به‌طوری‌که صهیونیست‌ها علی‌رغم واکنش از جنگ چند جبهه‌ای و اندیشیدن به آن، عمده تمرکزشان را بر جبهه شمال قرار می‌دادند. با تحولات رخ داده به نظر می‌رسد راهبردهای رژیم صهیونیستی و دکترین نظامی آن نیز با تغییراتی مواجه شود و عملاً از طوفان الاقصی به این‌سو، نگاه ویژه‌ای به نوار غزه و تحولات آن داشته باشند.

از سوی دیگر، یکی از اصلی‌ترین راهبرد تبلیغاتی رژیم صهیونیستی برای جلب نظر جوامع یهودی این بود که: «اسرائیل، امن‌ترین مکان برای یهودیان است»؛ با تحولات رخ داده و کشته شدن شمار زیادی از یهودیان، چنین ادعایی زیر سؤال رفت و عملاً «اسرائیل به ناامن‌ترین جا برای یهودیان تبدیل شده است». بر همین اساس، طبق اطلاعات اداره مهاجرت اسرائیل، نیم میلیون صهیونیست از ۷ اکتبر این رژیم را ترک کرده و بازنگشته‌اند (سبا، ۲۰۲۳). این مسئله برای رژیم صهیونیستی که خواهان پذیرش یهودیان و ممانعت از مهاجرت معکوس آنان است، چالش‌های عدیده‌ای از بُعد جمعیتی به وجود خواهد آورد و ادراک تهدید رهبران اسرائیل از به هم خوردن نسبت جمعیتی که از آن به «بمب ساعتی» نام می‌برند را تشدید خواهد کرد.

در همین خصوص، سه ماه پس از آغاز عملیات «طوفان الاقصی»، اداره مرکزی آمار رژیم صهیونیستی گزارش داد که پس از هفت اکتبر، میزان مهاجرت به اراضی اشغالی به شدت کاهش یافته است؛ به‌گونه‌ای که در اکتبر ۲۰۲۳م. تنها ۱۱۶۳ نفر به سرزمین‌های اشغالی مهاجرت کرده‌اند. در حالی که این رقم در سپتامبر ۲۰۲۳م. ۲۳۶۴ نفر بود. افزون بر

این، مؤسسه تحقیقاتی ERI در تل‌آویو با انتشار پژوهشی نشان داد درحالی‌که ۶۶ درصد جوانان ۱۸ تا ۴۴ ساله در سال ۲۰۲۲م. گفته بودند «حتی اگر امکانش را داشته باشند، اسرائیل را ترک نخواهند کرد»، این میزان در سال ۲۰۲۳م. به ۴۶ درصد رسیده و ۵۴ درصد از این جوانان گفته‌اند مایل هستند امکان مهاجرت را به‌طور عملی بیازمایند (نور نیوز، ۱۴۰۲). در این میان، آواره شدن عده کثیری در جنوب و شمال فلسطین اشغالی و همچنین عدم توان دولت رژیم صهیونیستی در رفع آن، منجر به «بحران اعتماد» در این رژیم شده است (کرشنر^۱، ۲۰۲۳).

پیامد دیگر عملیات طوفان الاقصی معطوف به روندهای سیاسی و حزبی این رژیم است. بی‌شک شرایط جنگی و فضای روانی بعد از طوفان الاقصی، از پرداختن به مباحثی همچون «متهمان چه کسانی هستند؟» ممانعت می‌ورزد، اما ممکن است پس از فروکش کردن تحولات، چنین مباحثی به موضوعی داغ در رژیم صهیونیستی تبدیل شود. چنین شرایطی در جنگ یوم کیپور (۱۹۷۳) نیز مطرح شد و «کمیسون آگرانات» برای بررسی ناکامی‌های نیروهای دفاعی رژیم صهیونیستی در این جنگ تشکیل شد که درنهایت به برکناری چهار افسر ارشد، از جمله رئیس امان (سرویس اطلاعات نظامی اسرائیل)، استعفای دولت گلدا مائیر و اعتراضات گسترده منجر گردید. چنین مسئله‌ای می‌تواند برای نتانیاهو و رهبران نظامی و امنیتی رژیم صهیونیستی نیز رخ دهد و به تنش‌های درونی ختم شود.

«دالیا شیندلین» تحلیلگر یهودی و ساکن سرزمین‌های اشغالی در مقاله‌ای استدلال می‌کند اجتماع یهودیان در سرزمین‌های اشغالی، «در هنگام جنگ پشت رهبران‌شان را خالی می‌کنند»، دارای سابقه دیرینه است و به سقوط گلدا مائیر پس از یوم کیپور در ۱۹۷۳م.، سقوط ایهود باراک پس از انتفاضه دوم در ۲۰۰۰م. و سقوط ایهود اولمرت پس از شکست از حزب‌الله در جنگ ۳۳ روزه اشاره می‌کند (سچیدلین^۲، ۲۰۲۳).

با توجه به نظرسنجی‌های صورت گرفته، اکثریت صهیونیست‌ها معتقد هستند نتانیاهو مقصر این شکست نظامی بوده و بیش از نیمی از آنها (۵۶ درصد) خواهان استعفای نتانیاهو

هستند. بر اساس دیگر نظرسنجی‌ها نیز، محبوبیت حزب نتانیاهاو (لیکود) به شدت پایین آمده و از ۳۲ کرسی به ۱۹ کرسی تنزل پیدا کرده است. طبق یک نظرسنجی دیگر، تنها ۲۱ درصد از پاسخ‌دهندگان معتقد هستند نتانیاهاو باید پس از جنگ به‌عنوان نخست‌وزیر باقی بماند. به سخن دیگر، تا چند سال پیش، به‌واسطه محبوبیت نتانیاهاو در سرزمین‌های اشغالی از او به «آقای امنیت» و «آقای اقتصاد» نام می‌بردند؛ اما به اعتقاد بسیاری از کارشناسان، عملیات طوفان الاقصی آغازی بر پایان نتانیاهاو و حزب لیکود خواهد بود و او را از صحنه سیاست همچون دیگر رهبران رژیم صهیونیستی مثل «موشه دایان»^۱ و «آریل شارون»^۲ حذف خواهد کرد (لیفر، ۲۰۲۳).

گذشته از موارد ذکر شده، خشونت رژیم صهیونیستی و بیداری «هویت فلسطینی» در سرزمین‌های اشغالی و کرانه باختری به همراه امکان سرایت آن به کشورهای همسایه به‌ویژه اردن که ۶۰ درصد جمعیت آن را فلسطینیان تشکیل می‌دهند، امکان بروز ناآرامی و حتی «انتفاضه سوم» را ممکن می‌سازد. روندهای هفت دهه گذشته نشان می‌دهد که دوره‌های جنگ، موجب افزایش انحراف سیاست اسرائیل به سمت احزاب راست می‌شود که چنین امری میزان خشونت شهرک‌نشینان علیه فلسطینیان و به همان میزان، خشم مردم فلسطین علیه اشغالگران را افزایش می‌دهد؛ این مسئله عملاً دور باطلی از خشونت را در سرزمین‌های اشغالی موجب می‌شود. چنین شرایطی وضعیت امنیتی رژیم صهیونیستی را بیش‌ازپیش ملتهب می‌سازد.

«ناتان ساکس»^۳ کارشناس نهاد بروکینگز^۴ و استاد دانشگاه جرج تاون در همین خصوص بیان کرد:

«طوفان الاقصی تبدیل به ترومایی برای ساکنان مناطق اشغالی شده است که امکان مذاکره با فلسطینیان را به محاق برده و از سوی دیگر، تهاجم اسرائیل به غزه نیز جنایاتی نابخشودنی را در افکار عمومی مردم فلسطین به میراث گذاشته است. بنابراین، هر طرف معتقد هستند وجود طرف مقابل، تهدیدی برای اوست» (ساکس، ۲۰۲۴).

1. Moshe Dayansa

2 . Ariel Sharon

3. N. Sachs

4 . Brookings Institution

نکته قابل توجه، افزایش محبوبیت حماس و گروه‌های مقاومت در کرانه باختری و غزه است. در نظرسنجی ۱۴ نوامبر ۲۰۲۳م. از فلسطینیان در غزه و کرانه باختری که توسط مرکز جهان عرب برای تحقیق و توسعه انجام شد، ۷۶ درصد از پاسخ‌دهندگان بیان داشتند که دیدگاه مثبتی در مورد حماس دارند، درحالی‌که این رقم در سپتامبر، ۲۷ درصد بود (پاپ، ۲۰۲۳).

«دانیل بایمن» در نشریه سیاست خارجی مقاله‌ای در خصوص تقویت روایت مقاومت و اقدامات حماس علیه رژیم صهیونیستی منتشر کرد و در بخشی از آن آمده است:

«واکنش تهاجمی اسرائیل و سطح بالای تلفات غیرنظامیان، درستی روش‌های حماس را برای افراد زیادی در منطقه اثبات کرده است. این بدان معناست که حماس یا هر گروه مقاومت دیگری، برای رشد در غزه، خاک حاصلخیزی در اختیار دارد. این یک عامل مهم در درازمدت است، زیرا تقریباً نیمی از جمعیت ۲.۲ میلیونی غزه، زیر ۱۸ سال هستند. در خارج از غزه، این روایت باعث حمایت از ایران و دیگر دشمنان اسرائیل می‌شود. همچنین این موضوع، همکاری آشکار کشورهایمانند مصر و امارات متحده عربی با اسرائیل را سخت‌تر می‌کند» (بایمن، ۲۰۲۳).

از پیامدهای داخلی طوفان الاقصی در بُعد سیاسی-اجتماعی اسرائیل عبارتند از:

- (۱) افزایش تنش سیاسی در فلسطین اشغالی،
- (۲) تشدید بحران سیاسی،
- (۳) حرکت رژیم صهیونیستی به سوی رادیکالیزه شدن و افزایش افراطی‌گری در سرزمین‌های اشغالی،
- (۴) رشد و تقویت گروه‌های مقاومت فلسطینی در محیط پیرامونی اسرائیل.

۳-۱-۲-۴. پیامدهای اقتصادی

از مهم‌ترین پیامدهای اقتصادی عملیات طوفان الاقصی، «آسیب به بنیان‌های اقتصادی رژیم صهیونیستی» است. از زمان آغاز طوفان الاقصی، ارزش پول رژیم صهیونیستی (شکل)

کاهش کم‌سابقه‌ای داشته است و هر دلار به ۴ شکل رسیده است. از ۷ اکتبر، سهام رژیم صهیونیستی کاهش شدیدی را تجربه کرده و آنها را به بدترین عملکرد در سطح جهان رسانده است. بورس تل‌آویو ۱۶ درصد سقوط کرد که معادل ۲۵ میلیارد دلار است. بانک جی‌پی مورگان پیش‌بینی کرد اقتصاد رژیم صهیونیستی ممکن است در سه ماهه ۲۰۲۳م. با رکود ۱۱ درصدی مواجه شود. افزون بر این، براساس تحلیل‌های کارشناسان اقتصادی اسرائیل، پیش‌بینی می‌شود کسری بودجه این رژیم برای سال ۲۰۲۴م به ۱.۵ درصد تولید ناخالص داخلی، معادل حداقل ۲۷ میلیارد شکل (واحد پول اسرائیل) برسد که این بزرگ‌ترین ضرر مالی برای این رژیم از زمان جنگ یوم کیپور (۱۹۷۳) است (جی.تی.ان.۲۴، ۲۰۲۳).

کاهش شدید سرمایه‌گذاری خارجی به‌ویژه در بخش فناوری پیشرفته که ارکان اقتصادی-دیپلماسی اسرائیل به حساب می‌آید و همچنین کاهش ارزش سهام شرکت‌هایی همچون اینتل و دیگر شرکت‌های معروف جهان که در رژیم صهیونیستی حضور دارند، از دیگر تبعات جنگ طوفان الاقصی است. نتانیاهو در ژوئن ۲۰۲۳م. بیان کرد: اینتل قصد دارد ۲۵ میلیارد دلار برای احداث کارخانه جدید در شهر جنوبی کریات گات در ۴۲ کیلومتری نوار غزه هزینه کند؛ اما با آغاز عملیات طوفان الاقصی و گسترش آن به شهرک‌های رژیم صهیونیستی، امکان پیگیری چنین پروژه‌هایی با ابهاماتی مواجهه است. گذشته از این، هزینه‌های حاصل از نبردهای طولانی مدت که در نتیجه فراخوان بیش از ۳۶۰.۰۰۰ نیروی ذخیره و تعطیلی گسترده در رژیم صهیونیستی به‌ویژه در شمال و جنوب این رژیم و همچنین افزایش احتمالی بودجه دفاعی پس از جنگ صورت خواهد گرفت، اقتصاد رژیم صهیونیستی را با چالش‌هایی روبه‌رو خواهد کرد (وهرا، ۲۰۲۳).

طبق گزارش رسانه‌های صهیونیستی، هزینه‌های جنگ در «تخمین خوش‌بینانه» به حدود ۲۰۰ میلیارد شکل (حدود ۵۴ میلیارد دلار) خواهد رسید که معادل یک‌سوم هزینه‌های دولت برای سال ۲۰۲۳م. و بیشتر از تولید ناخالص داخلی کشورهایمانند لبنان (۸/۸۵)

میلیارد شکل)، اردن (۱۷۶ میلیارد شکل) یا لتونی (۱۵۲ میلیارد شکل) است. البته «دانیل اگل»^۱ پژوهشگر مؤسسه رند^۲ معتقد است که جنگ می‌تواند باعث شود «اسرائیل در یک دهه آینده، حدود ۴۰۰ میلیارد دلار از فعالیت‌های اقتصادی خود را از دست بدهد» (اگل، ۲۰۲۳).

همچنین با آغاز جنگ، شرکت «شورون» اعلام کرد میدان گاز طبیعی «تامار» را که یکی از مهم‌ترین منابع گاز مورد استفاده برای تولید و صادرات برق در شهرک‌های صهیونیست‌نشین است، تعطیل کرد. تعطیلی این میدان از ترس حمله نظامی محور مقاومت به آن، منجر به توقف صادرات گاز رژیم صهیونیستی به مصر، اردن و افزایش فشار بر بازار گاز اروپا شده است.

«کارول نخله»^۳ در مقاله‌ای با عنوان "صادرات گاز اسرائیل در دوران جنگ" در مورد صادرات بعد از بی‌ثباتی نظامی و سیاسی ناشی از عملیات فلسطینیان می‌نویسد:

«با توجه به گزینه‌های محدود صادراتی اسرائیل و بی‌ثباتی وضعیت سیاسی و امنیتی در اسرائیل، دشوار است که گاز اسرائیل را چه به لحاظ سرمایه‌گذاری و چه به لحاظ بازار صادرات، امن بدانیم» (نخله، ۲۰۲۳).

علاوه بر موارد ذکر شده، صنعت گردشگری رژیم صهیونیستی که در سال ۲۰۲۲م. پنج میلیارد دلار آورده اقتصادی داشت، تا مدت زمان نامشخصی با افت شدیدی روبه‌رو خواهد شد. براساس گزارش مدیرعامل انجمن آژانس‌های مسافرتی رژیم صهیونیستی، از ابتدای جنگ، فعالیت در صنعت تورهای خارجی نیز حدود ۸۰ درصد کاهش یافت.

همچنین، با افزایش دامنه جنگ به دریای سرخ و حمله انصارالله یمن به رژیم صهیونیستی و کشتی‌های آن، فعالیت تجاری این رژیم در دریای سرخ (راه ارتباطی اسرائیل با شرق جهان) مختل شد. در تحلیل روزنامه گلوبوس رژیم صهیونیستی در همین زمینه آمده است:

---

1. D. Egel
2. RAND Corporation
3. Carole Nakhle

«جنگ طوفان الاقصی و حمله انصارالله باعث دیر شدن زمان‌بندی تحویل کالا بعضاً تا ۱۹ روز شده است و اقدامات اخیر نیروهای مسلح یمن و جنبش انصارالله بر ضد اسرائیل، قیمت حمل‌ونقل هر کانتینر از چین به بندر اشدود را ۹ تا ۱۴ درصد افزایش یافته است. این در حالی است که کشتی‌های بین‌المللی از انتقال کالاهای اسرائیلی دوری می‌کنند. همچنین هزینه‌های بالای حق بیمه، خطر جنگ را برای هر کانتینر افزایش می‌دهد که در حال حاضر به افزایش قیمت حمل‌ونقل کانتینری در خطوط کشتیرانی بین‌المللی منتهی به بنادر اسرائیل منجر شده است» (سیاق، ۱۴۰۲).

«الیزابت براو»^۱ ستون‌نویس نشریه سیاست خارجی در همین زمینه اشاره می‌کند: «امروزه تنها بنادر روسیه و اوکراین در دریای سیاه نسبت به اشدود [بندر اسرائیل] حق بیمه خطر جنگ به میزان قابل توجهی دارند و اگر درگیری اسرائیل با حزب‌الله تشدید شود، بندر حیفا را نیز که مقاومت لبنان در جنگ سال ۲۰۰۶م. مورد هدف قرار داد، از بین خواهد برد» (براو، ۲۰۲۳).

رژیم صهیونیستی نزدیک به ۹۹ درصد کالاهای مورد نیاز سرزمین‌های اشغالی را از طریق دریا وارد و صادر می‌کند. بخش عمده‌ای از مواد غذایی از طریق دریا وارد می‌شود و به همین دلیل، افزایش ناامنی می‌تواند این رژیم را با بحران حیاتی مواجه سازد.

۵. نتیجه‌گیری و پیشنهاد

با توجه با داده‌های ارائه شده، عملیات طوفان الاقصی ضربه‌ای قوی به رژیم صهیونیستی بود که این رژیم نخواهد توانست لطمات آن را تا مدت‌ها جبران نماید و آثار آن بر پیکره رژیم صهیونیستی باقی خواهد ماند. این جنگ نه تنها بر سیاست خارجی، بعد امنیتی و داخلی رژیم صهیونیستی تأثیرات عمیقی خواهد گذاشت، بلکه روندهای موجود منطقه (فرایند عادی‌سازی) را تغییر خواهد داد. به عبارتی، صف‌بندی‌های منطقه‌ای را به نفع محور مقاومت متحول خواهد کرد. افزون بر این، طوفان الاقصی بر راهبرد قدرت‌های بین‌المللی و به‌ویژه ایالات متحده که خواستار کاهش حضور در غرب آسیا بود، تأثیر عمیقی خواهد گذاشت و ادراک آنها در خصوص منطقه را با دگرگونی‌هایی روبه‌رو خواهد ساخت.

ایالات متحده که خود را برای کاهش حضور در منطقه غرب آسیا با پیاده‌سازی راهبرد موازنه فراساحلی آماده می‌کرد، با عملیات طوفان الاقصی دچار تغییر شد. «جیک سالیوان»^۱، مشاور امنیت ملی این کشور یک هفته پیش از آغاز طوفان الاقصی، غرب آسیا را باثبات‌تر از چند دهه پیش خوانده بود. با انجام عملیات طوفان الاقصی، ان‌نگرش تغییر داد. افزایش حضور نظامی ایالات متحده و شرکایش در منطقه و آغاز عملیات در خاورمیانه به‌ویژه علیه یمن و عراق، نمودی از درگیری بیشتر ایالات متحده در درگیری‌های منطقه است که تلاش داشت از آنها رهایی یابد.

طوفان الاقصی بسیاری از انگاره‌های شکل‌گرفته در منطقه، از جمله شکست‌ناپذیری رژیم صهیونیستی، قدرت اطلاعاتی-تکنولوژی این رژیم، عادی‌سازی بدون حل مسئله فلسطین، نادیده گرفتن گروه‌های مقاومت فلسطین و همچنین حرکت به سمت «خاورمیانه جدید» را زیر سؤال برد و مفاهیم جدیدی در عرصه سیاسی و نظامی منطقه از جمله نقش‌آفرینی فزاینده گروه‌های غیردولتی، لاینحل بودن تنش‌های ژئوپلیتیکی-ایدئولوژیکی، امکان غافلگیری دولت‌های قدرتمند، محدودیت ابزار نظامی و... را مطرح کرد. بر همین اساس، طوفان الاقصی فرصت‌هایی برای محور مقاومت و جمهوری اسلامی ایران به وجود آورد که به‌طور خلاصه عبارات از:

- (۱) توقف روند عادی‌سازی روابط کشورهای عربی و اسلامی با رژیم صهیونیستی (به‌ویژه عربستان سعودی)،
- (۲) مطرح‌شدن مجدد فلسطین به‌عنوان موضوع نخست جهان اسلام،
- (۳) کشاندن رژیم صهیونیستی به بن‌بست راهبردی در داخل سرزمین‌های اشغالی،
- (۴) افزایش اختلافات داخلی در ارکان نظامی، سیاسی و اطلاعاتی رژیم صهیونیستی،
- (۵) ضربه به وجهه اطلاعاتی-امنیتی رژیم صهیونیستی و استفاده از آن جهت بی‌اعتبار ساختن توانمندی‌های رژیم صهیونیستی،

(۶) تضعیف بازدارندگی رژیم صهیونیستی و از بین رفتن ادراک عدم شکست‌ناپذیری اسرائیل در اذهان رهبران و مردم منطقه،

(۷) افزایش جایگاه ایران و جبهه مقاومت در جهان عرب و متحدان منطقه‌ای در برابر جنایت‌های رژیم صهیونیستی،

(۸) گرفتار شدن رژیم صهیونیستی در «دور باطلی» که به هر میزان بخواهد قدرت خود را نشان دهد، از مشروعیتش کاسته می‌شود و قدرت نرم آن در برقراری روابط با کشورهای جهان با موانعی روبه‌رو می‌شود.

از این رو، ج.ا.ایران باید علاوه بر تقویت رصد اطلاعاتی-امنیتی و همچنین مقابله با اقدامات خرابکارانه رژیم صهیونیستی، از طریق رسانه و وزارت خارجه نیز مسئله فلسطین را در صدر مباحث نگه دارد و با معرفی جنایت‌های رژیم صهیونیستی و ناکارآمدی این رژیم در ابعاد فناوری، اطلاعاتی، نظامی و سیاسی نیز قدرت نرم آن را مورد هدف قرار دهد و نهادهای ضد صهیونیستی در اقصی نقاط جهان (از جمله بی.دی.اس) را تقویت نماید.

تقویت جنبش‌های ضد اسرائیلی با خوراک‌دهی به آنان و بازتاب ظلم هشتادساله صهیونیست‌ها به فلسطینیان و حمایت عمومی از آنان به‌ویژه در محیط‌های آکادمیک -که طوفان الاقصی نشان داد زمینه مناسبی برای نشر تفکرات ضد صهیونیستی است- مناسب می‌باشد.

تنش داخلی پس از جنگ طوفان الاقصی در رژیم صهیونیستی، فرصت دیگری است که باید از طریق اقدامات شناختی- رسانه‌ای، به آن اندیشید تا از فرصت لازم برای درگیر ساختن رژیم صهیونیستی و تشدید گسل‌های داخلی آن استفاده کرد.

نباید توقف روند عادی‌سازی کشورهای عربی، به‌ویژه عربستان با رژیم صهیونیستی را قطعی در نظر گرفت؛ چراکه روابط و منافع دوجانبه متصور از یکدیگر، آن‌چنان عمیق است که امکان دارد پس از مدتی مجدداً آغاز شود؛ اما تعلیق این روند و عدم علنی‌سازی روابط، فرصت را برای طراحی راهبردهای مناسب‌تر برای جلوگیری از وقوع چنین مسئله‌ای و افزایش هزینه‌های عادی‌سازی را فراهم می‌کند.

منابع

الف - فارسی

- بصیری، محمدعلی (۱۳۸۰). «تحول مفهوم امنیت ملی»، *فصلنامه اطلاعات سیاسی-اقتصادی*، ۱۵ (۱۶۳-۱۶۴)، ۱۶۶-۱۷۳.
- بوزان، باری (۱۳۹۷). *مردم، دولت‌ها و هراس*. ترجمه گروه پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران: اندیشکده مطالعات راهبردی.
- دهقانی فیروزآبادی، سید جلال (۱۳۹۶). *اصول و مبانی روابط بین‌الملل*. جلد دوم، تهران: انتشارات سمت.
- سیاق (۱۴۰۲). «اقرار سایت اسرائیلی به تأثیرات منفی اقتصادی تهدیدات انصار الله بر رژیم صهیونیستی و شرکت زیم». قابل دسترسی در: <https://syaaaq.com>
- عبدالله‌خانی، علی (۱۳۹۸). *نظریه‌های امنیت*. تهران: انتشارات ابرار معاصر.
- ماندل، رابرت (۱۳۹۸). *چهره متغیر امنیت ملی*. تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- مرکز راساناه (مؤسسه بین‌المللی مطالعات ایران) (۲۰۲۳). «عملیات طوفان الاقصی: علل و پیامدها و سناریوهای احتمالی»، قابل دسترسی در: <https://rasanah-iiis.org/parsi>
- مقومی، امیررضا (۱۴۰۲). «چرا رژیم صهیونیستی غافلگیر شد»، *روزنامه فرهیختگان*. کد خبر: ۸۷۰۶۸، قابل دسترسی در: <https://farhikhtegandaily.com/news>
- مقومی، امیررضا؛ قادری کنگاوری، روح‌الله (۱۴۰۱). «تغییر و تداوم در اصول امنیت ملی رژیم صهیونیستی»، *فصلنامه محیط‌شناسی راهبردی جمهوری اسلامی ایران*، ۶ (۱۹)، ۹-۳۸.
- نحاس، ف. (۱۴۰۰). *اسرائیل شناسی ۲۰۲۰: نهادهای نظامی و امنیتی*. ترجمه محمدجواد اخوان، جلد چهارم، تهران: نشر دیدمان.
- نور نیوز. (۱۴۰۲). «اراضی اشغالی دیگر جای زندگی نیست»، قابل دسترسی در: <https://nournews.ir/n/160098>

ب - انگلیسی

- Arab Center for Research and Policy Studies (2023). “Arab Public Opinion about the Israeli War on Gaza”, *Arab Center for Research and Policy*

Studies, available at: <https://www.dohainstitute.org/en/News/Pages/arab-public-opinion-about-the-israeli-war-on-gaza.aspx>.

- Arabbarometer (2023). “Image of Global and Regional Powers in MENA dramatically affected in Tunisia following Israel’s War on Gaza”, *arabbarometer*, Available at: <https://www.arabbarometer.org/2023/12/image-of-global-and-regional-powers-in-mena-dramatically-affected-in-tunisia-following-israels-war-on-gaza/>.
- Bajoghli, Narges & Nasr, Vali (2024). “How the War in Gaza Revived the Axis of Resistance”, *foreign affairs*, Available at: <https://www.foreignaffairs.com/united-states/how-war-gaza-revived-axis-resistance>.
- Bar, S. (2020). “Israeli strategic deterrence doctrine and practice”, *Comparative Strategy*, 39 (4), 321-353.
- Berlinger, J. (2023). *A Pearl Harbor moment: Why didn’t Israel’s sophisticated border security stop Saturday’s attack?*, Available at: <https://edition.cnn.com/2023/10/07/middleeast/israel-gaza-border-security-intl/index.html>.
- Braw, Elisabeth (2023). “The War With Hamas Could Threaten Israel’s Imports”, *foreign policy*, Available at: <https://foreignpolicy.com/2023/10/24/israel-hamas-war-gaza-shipping-imports-food-ports>.
- Burke, J. (2023). “As the ceasefire ends, a question from history lingers: will Israel win the battle but lose the war against Hamas?”, *guardian*, Available at: <https://www.theguardian.com/world/2023/dec/02/as-the-ceasefire-ends-a-question-from-history-lingers-will-israel-win-the-battle-but-lose-the-war-against-hamas>.
- Byman, Daniel (2023). “A Future Look Back at Israel’s War on Hamas”, *foreign policy*, Available at: <https://foreignpolicy.com/2023/12/26/a-future-look-back-at-israels-war-on-hamas/>.
- Civcik, Zeynep. (2004). *The Israeli Security Policy: Changes And Continuities*. A Thesis Submitted To The Graduate School Of Social Sciences Of Middle East Technical University.
- Dana, Tariq. (2023). *The Fall of the Iron Wall: Israeli Military Doctrine in Crisis after Al-Aqsa Flood*, Available at: <https://www.dohainstitute.org/en/PoliticalStudies/Pages/the-fall-of-the-iron-wall-israeli-military-doctrine-in-crisis-after-al-aqsa-flood.aspx>.
- Dekel, U & Kurz, A & Shusterman, N. (2023). “The Palestinian Arena: Reshuffling the Cards”, *Strategic Analysis for Israel 2023*. Available at: <https://www.inss.org.il/wpcontent/uploads/2023/02/StrategicAssessment>.

- Egel, D. (2023). "From the Ashes of Hamas-Israel War, Can Economics Drive Peace?", Available at: <https://www.rand.org/pubs/commentary/2023/11/from-the-ashes-of-hamas-israel-war-can-economics-drive.html>.
- Fantappie, M & Nasr, V. (2023). "The War That Remade the Middle East", *foreign affairs*, Available at: <https://www.foreignaffairs.com/middle-east/war-remade-middle-east-fantappie-nasr>.
- Gering, T. (2023). "***In the Wake of the War in Israel: Antisemitism in China Reaches New Heights***", Available at: https://www.inss.org.il/social_media/in-the-wake-of-the-war-in-israel-antisemitism-in-china-reaches-new-heights/.
- GTN24. (2023). "***Operation Al-Aqsa Storm: Impact on Israeli Economy***", Available at: <https://gt24.com/world/2604-operation-al-aqsa-storm-impact-on-israeli-economy.html>.
- Inbar, Efraim (2023). "***What can we learn so far from the war on Hamas?***", Available at: <https://jiss.org.il/en/inbar-what-can-we-learn-so-far-from-the-war-on-hamas/>.
- Kershner, I. (2023). "***Israelis Gird for a Deeper War Amid a Crisis of Trust in the Government***". Available at: <https://www.nytimes.com/2023/10/15/world/middleeast/hamas-israel-mood-distrust.html>.
- Leifer, a. (2023). "***The Netanyahu doctrine: how Israel's longest-serving leader reshaped the country in his image***", Available at: <https://www.theguardian.com/world/2023/nov/21/the-netanyahu-doctrine-how-israels-longest-serving-leader-reshaped-the-country-in-his-image>.
- Lief, D & Deitch, M & Berkman, A. & Weinberg, J. (2023). "***New Figures Reveal: The Number of Demonstrations Against Israel has Soared***", Available at: https://www.inss.org.il/social_media/new-figures-reveal-the-number-of-demonstrations-against-israel-has-soared/.
- Lynn, C. (2023). "***Hanegbi: Israel won't negotiate with Hamas on hostages now, will remove it from power***", Available at: <https://www.timesofisrael.com/hanegbi-israel-wont-negotiate-with-hamas-on-hostages-now-will-remove-it-from-power/>.
- Meller, R & Noy-Freifeld, I. (2023). "***How the War in Gaza Affected American Public Support for Israel***", Available at: https://www.inss.org.il/social_media/how-the-war-in-gaza-affected-american-public-support-for-israel/.
- Michael, K. (2023). "***Israel at War: The Meaning of the Surprise and the Goals for the Future***", Available at:

https://www.inss.org.il/social_media/israel-at-war-the-meaning-of-the-surprise-and-the-goals-for-the-future/.

- Mizrahi, O. (2023). “*The Escalation with Hezbollah: What Does it Signify?*”, Available at: https://www.inss.org.il/social_media/the-escalation-with-hezbollah-what-does-it-signify/.
- Nakhle, Carole. (2023). “*Israel’s gas exports in times of war*”, Available at: <https://www.gisreportsonline.com/r/israeli-gas-exports/>
- Pape, Robert A. (2023). “Israel’s Failed Bombing Campaign in Gaza”, *foreign affairs*, Available at: <https://www.foreignaffairs.com/israel/israels-failed-bombing-campaign-gaza>.
- Reuters (2023). “Israel says framework Saudi normalisation deal possible by early 2024”, *Reuters*, Available at: <https://www.reuters.com/world/middle-east/israel-says-framework-saudi-normalisation-deal-possible-by-early-2024-2023-09-21/>
- Reuters (2023). “Israeli intel agency chief says it failed in stopping Hamas attack”, *Reuters*, Available at: <https://www.reuters.com/world/middle-east/israeli-intel-agency-chief-says-it-failed-stopping-hamas-attack>.
- Romm, J., Joseph (1993). *Defining National Security: The Nonmilitary Aspects*. New York: Council On Foreign Relations Press.
- Rosenberg, D. (2023). “Netanyahu Hasn’t Just Lost His Credibility on Security”, *foreign affairs*, Available at: <https://foreignpolicy.com/2023/10/17/israel-hamas-gaza-benjamin-netanyahu-economy-security-polls/>.
- Saba (2023). <https://www.saba.ye/en/news3286573.htm>.
- Sachs Natan (2024). Peace Between Israelis and Palestinians Remains Possible. *Foreignaffairs*, <https://www.foreignaffairs.com/israel/peace-between-israelis-and-palestinians-remains-possible>.
- Scheindlin, D. (2023). “Why Israel Won’t Change”, *foreign affairs*, Available at: https://www.foreignaffairs.com/israel/why-israel-wont-change?utm_campaign=tw_daily_soc&utm_source=twitter_posts&utm_medium=social.
- Shamir, E. (2023). “*The End of Mowing the Grass: If Israel Wants to Continue to Exist, It Must Uproot Hamas from Gaza*”. Available at: <https://besacenter.org/the-end-of-mowing-the-grass-if-israel-wants-to-continue-to-exist-it-must-uproot-hamas-from-gaza/>.
- Vazirian, Amir Hossein (2023). “*The Al-Aqsa Storm Surprises Israel and Upsets Plans For a New Security Order*”, Available at: <https://www.stimson.org/2023/the-al-aqsa-storm-surprises-israel-and-upsets-plans-for-a-new-security-order/>.
- Vohra, Anchal (2023). “Israel’s Wartime Economy Can’t Hold Up Forever” *foreign policy*, Available at: <https://foreignpolicy.com/2023/11/07/israel-economy-war-hamas-recession/>.
- Weissert, W. (2023). “*Saudi crown prince says in rare interview ‘every day we get closer’ to normalization with Israel*”, Available at:

<https://apnews.com/article/saudi-prince-us-politics-fox-a65f1e4c39ee2d83667aa433f59b59c8>.

- Ynet. (2023). “*Most Israelis dealing with mental health issues due to Gaza war*”, study finds, Available at: https://www.ynetnews.com/health_science/article/hy8qocpu6.
- Youssef, Nancy & Malsin, Jared. (2024). “*Israel Struggles to Destroy Hamas’s Gaza Tunnel Network*”. Available at: <https://www.wsj.com/world/middle-east/israel-struggles-to-destroy-hamass-gaza-tunnel-network-fb641122>.
- Zonszein, Mairav. (2024). “*Israel in Paralysis*”, Available at: <https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/east-mediterranean-mena/israelpalestine/israel-in-paralysis>.